

Ivo Babić

Trogirski biskup Nikola Casotti (+1371.) i njegovo doba

UDK: 262.12-05 Casotti, N.
94(497.5 Trogir)
Izvorni znanstveni rad
Prilježeno: 20. 7. 2010.
Prihvaćeno : 27. 7. 2010.

Ivo Babić
Lucićeva 10
HR, 21220 Trogir
ibabic@gradst.hr

| 219

Objavlivanje isprave o otvaranju oporuke trogirskog biskupa Nikole Casottija (Nicolaus Casotti) (+1371) pruža mogućnost za upoznavanje ne samo osobnosti ovog premeta nego i vremena u kojem je živio. Oporuku su poznavali trogirski povjesničari Pavao Andreis i Ivan Lucić. Obojica spominju biskupove darove trogirskoj Crkvi, dragocjeno crkveno ruho, posebno mitru s draguljima, biskupski štap... Ističu i njegove značajne prinose gradnji samostanske crkve sv. Dominika. Biskupovu oporuku spominje i crkveni historičar Daniele Farlati. Posebnu studiju o biskupovoj oporuci napisao je Zoran Ladić. Ovaj prilog je stoga tek manja nadopuna poznavanju života biskupa Nikole Casottija.

Službu trogirskog biskupa Nikola Casotti obnašao je od 1362. do 1371. godine. Nije poznato u kojoj je životnoj dobi izabran za biskupa. U oporuci koju je dao sastaviti 1370., godinu dana prije nego što je preminuo, već se navodi da je malaksala tijela. Nije, naime, poznat datum rođenja, pa se ne može odrediti koliko je živio. Zastalno je bio dugovječan kad se već godine 1320. spominje kanonik. Nadživio je svoju braću Tomšu i Julu te sestru Radicu. U poznim godinama, čini se nije bio dobrog zdravlja. Na samom početku biskupske službe, na saboru koji je održan 5. travnja 1362. godine, zbog svoje nepokretnosti određuje da umjesto njega arhiđakon Jakov Dujmov vodi njegove poslove. Za razliku od brojnih svojih sugrađana imao je sreću da je preživio veliku pošast kuge koja je kosila godine 1348. Kao nadnevak smrti navodi se 24. prosinca 1371. godine.

Ključne riječi: biskup Nikola Casotti, Trogir, oporuka

OBJAVLJIVANJE isprave o otvaranju oporuke trogirskog biskupa Nikole Casottija (*Nicolaus Casotti*) (+1371.) pruža mogućnost za upoznavanje ne samo osobnosti ovog premeta već i vremena u kojem je živio.¹ Oporuku su poznavali trogirski povjesničari Pavao Andreis i Ivan Lucić. Obojica spominju biskupove darove trogirskoj Crkvi, dragocjeno crkveno ruho, posebno mitru s draguljima, biskupski štap... Ističu i njegove značajne prinose gradnji samostanske crkve sv. Dominika.² Biskupovu oporuku spominje i crkveni historičar Daniele Farlati.³ Posebnu studiju o biskupovoj oporuci napisao je Zoran Ladić.⁴ Ovaj prilog je stoga tek manja nadopuna poznavanju života biskupa Nikole Casottija.

Službu trogirskog biskupa Nikola Casotti obnašao je od 1362. do 1371. godine. Nije poznato u kojoj je životnoj dobi izabran za biskupa. U oporuci koju je dao sastaviti 1370., godinu dana prije nego što je preminuo, već se navodi da je malaksala tijela. Nije, naime, poznat datum njegova rođenja, pa se ne može odrediti koliko je živio. Zasigurno je bio dugovječan kad se već godine 1320. navodi kao kanonik. Nadživio je svoju braću Tomšu i Julu te sestru Radicu. U poznim godinama, čini se, biskup nije bio baš dobrog zdravlja. Na samom početku biskupske službe, na saboru koji je održan 5. travnja 1362. godine, zbog svoje nepokretnosti određuje da umjesto njega arhiđakon Jakov Dujmov vodi njegove poslove.⁵ Za razliku od brojnih svojih sugrađana, imao je sreću da je preživio veliku pošast kuge koja je kosila godine 1348. Kao nadnevak smrti navodi se 24. prosinca 1371. godine.⁶

Rod Casotti

Biskup Nikola Casotti potječe iz plemićkog roda.⁷ Iz istog roda je i poznati dalmatinski književnik Marko

Casotti (1804.–1842.). Prezime se javlja u različitim varijantama, od kojih se s vremenom ustaljuje oblik Casotti. Potomci ovog roda i danas žive u Trogiru, a Trogirani njihovo prezime izgovaraju Kažoti, Kažotovi. Biskup Nikola je sin Donata Nikolinog i Stane. Imena Donat i Augustin ponavljaju se kroz stoljeća u rodoslovnom stablu. Prvi Augustin u tom rodu je dominikanac, biskup Zagreba i Lucere, pariški student, učeni teolog, koji je već za života došao na glas svetosti, štovan kao blaženik, pa je razumljivo opetovanje imena slavnog člana u rodu.⁸ Blaženi je Augustin (+1323.) stric biskupa Nikole Casottija. Valjda je tradicija nadijevanja imena Donat, po svecu koji se slavi u Zadru, ušla u tu obitelj po Donatu Saladiniju Vučininu (otac Radoslave, majke bl. Augustina), koji je čini se bio iznimno ugledna osoba.⁹ Ime Vučina nosi u drugoj polovini XIII. stoljeća klerik, stric biskupa Nikole, brat bl. Augustina.¹⁰ U rodu je bilo još svećenika i redovnika. U XIV. stoljeću, jedna članica ovog roda – sestra bl. Augustina, živjela je pustinjačkim životom kao *reclusa* u osami uz crkvu sv. Andrije na Čiovu.¹¹ U slučaju Nikole Casottija, njegovu je svećeničkom zvanju i promaknuću sigurno pridonijela činjenica da je među svojim imao jednog sveca, svog strica blaženika, biskupa Augustina.¹²

Grb obitelji Casotti je štit vodoravno razdijeljen; gore je orao raširenih krila, ispod su pak tri kose zlatne grede.¹³ Grb je istaknut na nekoliko mjesta u gradu i u samoj katedrali.

8 Usp. Šanjek, Biškur 1994.

9 Tko je Vučina, djed Donata Saladinijevog? Od 1205. do 1208. godine u Trogiru je bio knezom Vučina iz obitelji Bribiraca (Šubića); o potomcima kneza Vučine Šubića u Trogiru v. Andreis 2002, str. 185. Njegovi su potomci i članovi zadarske plemićke obitelji Martinušić–Pećar. Usp. Jakšić 1990–1991, str. 93–122. U XIII. st. u Zadru živi Koža Saladinjev, čiji su nećaci, koje spominje u svojoj oporuci, iz roda knezova Bribirskih (v. Zjačić 1959, str. 88). Nisu li možda braća Koža Saladinijev u Zadru i Donat Saladinjev Vučinin u Trogiru? Nije li stoga potomak kneza Vučine Šubića možda i Radoslava, majka bl. Augustina Casottija i baka biskupa Nikole Casottija? Među trogirskim plemićima samo jedan nosi ime Vučina, i to klerik Vučina Casotti.

10 Andreis 2002, str. 44.

11 Nje se u svojoj oporuci sjetila Bitkula, žena pok. Vicenta Amplusijevog. Usp. Karbić, Ladić 2001, str. 202. U literaturi se inače pogrešno ponavlja da se Bitkula, sestra bl. Augustina, povukla u osamu kod crkve sv. Andrije na Čiovu.

12 Zbog svetaca u obitelji naročito je bilo slavan kraljevski rod Arpad. Usp. Vauchez 2000. Usp. posebno poglavlje, "Beata stripes", sanità e nobiltà in Occidente nel secolo XIII. i XIV.

13 Kolumbić 1980, str. 1142.

1 Ispravu s prijepisom oporuke donose Karbić, Ladić 2001, str. 204–209. Oporuka se također nalazi prepisana u rukopisu iz XVI. st. pod nazivom *Rettori della chiesa di S.Barbara in Traù – carte scrite ducentoventidue* u fascikli pod naslovom *Documenti spettanti alla storia della città di Traù ...*, koja se čuva u Znanstvenoj knjižnici u Zadru (No 1523; Ms 992, str. 5–222).

2 Lucić 1979, vol. I, str. 653; Andreis 1977, str. 109.

3 Farlati 1759, str. 392.

4 Ladić 2000, str. 1–21.

5 Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 220; Farlati 1759, Tom IV, str. 390; Klaić 1985, str. 312.

6 Usp. pokušaje određenja datuma biskupove smrti kod Lucić 1979, vol. I, str. 653; Farlati 1759, Tom. IV, str. 382.

7 O genealogiji v. Andreis 2002, str. 42–47; Andreis 2006, str. 145–157. Usp. također Jelaska Marijan 2002, sv. 49, str. 17–46.

Vremenski okvir

Nikola Casotti obnašao je u mladosti čast kanonika i primicerija trogirске katedrale u doba biskupa Lampridija Vitturija (1330.–1349.) te dva biskupa po imenu Bartolomej u razdoblju od 1349. do 1362. godine. To su Trogirani Bartolomej Sobota (Sobotić) i Bartolmej iz Vallismonte (Valmonte), čovjek od svijeta, diplomat, među ostalim i liječnik.¹⁴ Njihovo doba bilo je veoma burno, ispunjeno sukobima između Komune i biskupa, kanonika i biskupa, s povremenim pomutnjama i bunama u kojima su sudjelovali i pripadnici roda Casotti.

Veoma su bili teški sukobi između biskupa Lampridija Vitturija i Komune. Povod su kontakti s heretičnom Bosnom, zbog čega biskup nekoliko puta izopćuje Komunu. No ni Komuna njemu ne ostaje dužna: godine 1337. trogirski se poslanici pred Papom u Avignonu žale na svojeg biskupa. Osobito su teške objede (?) koje se tiču i biskupova privatnog života, koje spominju i njegove ljubavnice.¹⁵ No sporovi se vode ponajprije zbog biskupova protežiranja rodbine, brata mu Danijela i nećaka mu arhiđakona Jakova. Zbog sukoba s kanonikom Ivanom, a u svezi s prihodima crkve sv. Mavra na Čiovu, splitski nadbiskup izopćio je trogirskog biskupa uz zvonjavu zvona i ugašene svijeće, no naknadno, godine 1334., izopćenje je poništeno.¹⁶ Biskup Lampridije, već bolestan, inače više puta izopćen, zbog sukoba s Komunom i spletke unutar Crkve, bio je marginaliziran i odgurnut s trona, premda je, čini se, poslije rehabilitiran.

Biskup Bartolomej bio je često odsutan iz Trogira zbog svojih diplomatskih obveza. Papa ga je naime godine 1351. imenovao u diplomatsku misiju u Srbiju; ondje je ponovno godine 1354., kad pokušava nagovoriti kralja (cara) Stjepana (Dušana) da napusti rascol.¹⁷

U doba biskupa Bartolomeja 5. prosinca 1357. izbili su neredi u kojima su opljačkani i protjerani članovi roda Cega. Nesnošljivost među plemićkim rodovima ispreplela se s pučkom pobunom. Kolovođa pobune bio je arhiđakon Jakov. Stjepan, pak, izvanbračni sin biskupa (Lampridija Vitturija), teško je izranio hvarskog biskupa Stjepana (Stjepan II., biskup od 1350. do 1357.), iz roda Cega, zbog čega mu je ban Ivan Ćuz presudio kaznu odsijecanja ruku. Iz izvješća koje je o toj

sablazni sastavio biskup Bartolomej, saznaje se kao su kirurzi iz lubanje ranjenog biskupa Stjepana, na kojoj je bilo 26 rana, izvlačili kosti i pokazivali ih nazočnoj publici.¹⁸ U presudi od 14. kolovoza 1358. godine braća Donat i Augustin Casotti osuđuju se na polugodišnje izgnanstvo; Augustin Casotti je okvalificiran kao poglavica i glavni kolovođa svih ostalih pobunjenika.¹⁹ U pitanju su bez sumnje stari računi među plemićkim rodovima, koji u svojim obračunima manipuliraju pučanima, nezadovoljnima zbog nemogućnosti sudjelovanja u gradskoj vlasti.²⁰

Biskup Bartolomej sukobljavao se i s Kaptolom; kanonici tvrde za njega da je izopćen.²¹ Sporovi se vode godine 1360. zbog prihoda od Biskupske menze od koje dio preuzima papinski legat: preostalo pak pripada Crkvi, siromasima i biskupu.²² Biskupima nije bilo baš lako s kanonicima, koji očito ne bijahu zaokupljeni tek molitvama za kanoničkih ura, uključenima u društveni život, uvučenima u zavjere, preokupiranima crkvenim prihodima. Poneki bijahu po svoj prilici sasvim neuki.²³ Iznimno neugodan bio je kanonik Ivan Petrov Kastrafoco, kojeg biskup Bartolomej godine 1358. izopćuje zbog spleta i smutnji koje je izazivao još od vremena biskupa Liberija i Lampridija.²⁴

Za života Nikole Casottija došlo je i do smjene vrhovne vlasti: 8. srpnja 1357. godine iz Trogira je bio protjeran mletački knez i izvješena je kraljeva zastava. Od tada pa do svoje smrti Nikola Casotti je živio pod čvrstom i uspješnom vlašću moćnog kralja Ludovika I. Anžuvinca, čije se kraljevstvo protezalo od Tirenskog i Jadranskog mora pa sve do Baltika. Godine 1358. trogirskim knezom postao je Franjo Jurjević (*de Georgiis*) iz Zadra, kraljev dvorjanin, čijim su vladanjem Trogirani bili veoma zadovoljni, tako da godine 1370. traže od kralja da ga potvrdi na službi na koju je bio imenovan na deset godina.²⁵ Relativno duga zajednička vlast biskupa Nikole Casottija (1362.–1371.) i kneza Franje Jurjevića

14 Bilanovich 1995, str. 195–211. Njemu se pripisuje Cronica poznata pod naslovom Vita di Cola di Rienzo.

15 Klaić 1985, str. 261–262.

16 Codex diplomaticus, Zagreb 1912., vol. X, str. 146–150.

17 Farlati 1759, Tom IV, str. 382; Lucić 1979, vol. I, str. 573; Klaić 1985, str. 264.

18 Lucić 1979, vol. I, str. 603.a.

19 Lucić 1979, vol. I, str. 599–601.

20 Nekoliko desetljeća ranije Matija Zorin Cega 1311. g. (prognan 1317. g.), uzurpira vlast u gradu, proglašava se kapetanom puka čije predstavnike uvodi Gradsko vijeće. Usp. Klaić 1985, str. 214–228. Usp. također Kurelac 1977, str. 239–247.

21 Klaić 1985, str. 306.

22 Klaić 1985, str. 306.

23 U ranijem stoljeću, u ispravi iz 1286., kanonik Natalis stavio je znak križa jer nije znao pisati. Vidi: Farlati 1759, Tom. IV, str. 361.

24 Codex diplomaticus, vol. XII, Zagreb 1914, str. 530–533, str. 639; Klaić 1985, str. 264, 306.

25 Klaić 1985, str. 314.

Sl. 1 Grbovi na zapadnom pročelju trogirске katedrale; u sredini, unutar okulusa, grb kralja Ludovika I. Anžuvinca; lijevo grb biskupa Nikole Casottija; desno grb kneza Franje Jurjevića

Sl. 2 Grb biskupa Nikole Casottija na zapadnom pročelju trogirске katedrale

(1358.–1373.) bez sumnje je pridonijela sredenim prikama u onodobnom Trogiru. Na zapadnom pročelju trogirске katedrale istaknuta su tri grba: u sredini, na kamenoj rešetki okruglog prozora istaknut je grb kralja Ludovika I. Anžuvinca, a sa strane su grbovi biskupa Nikole Casottija i kneza Franje Jurjevića.²⁶ Ta tri grba naznačuju politički okvir onog vremena.

Trogirani su, dakako, bili u stalnom kontaktu s kraljem Ludovikom, njegovom majkom Elizabetom i njegovom ženom Elizabetom (rođenom Kotromanić), koja nakon kraljeve smrti vlada sa svojom kćeri Marijom. Kralju se trebalo dodvoravati i umilno izboriti za potvrdu starih povlastica i stjecanje novih, ali i lukavo i prijetvorno izbjeći nove obaveze i podavanja. Ti su se kontakti, naravno, održavali i prije pastirske službe biskupa Nikole, za vrijeme njegove vlasti, ali i kasnije, nakon njegove smrti. Kad su Trogir i Split zbacili mletačke knezove, poslanstvo tih gradova 30. kolovoza 1357. ide kralju u poklonstvo. Trogirsko poslanstvo, čiji je član Nikola Casotti, tada primicerij trogirске Crkve, ishodilo je oslobađanje od poreza i daće koja se inače plaćala za trgovačku robu što je prolazila ispod Klisa²⁷ Poslanstvo Augustina Casottija, međutim, nije bilo uspješno, kako se to saznaje iz Ludovikova pisma upućenog 1362. godine iz Višegrada u kojem se odbija oslobađanje od dažbina za sol i pomoć u obzidavanju predgrađa u Pasikama.²⁸ Kralja, članove njegove obitelji i njegovu svitu trebalo je obdarivati, no i kraljevska obitelj bogato je uzvraćala uzdarjima. Komuna je 3. studenog 1360. godine odredila članove poslanstva koje je trebalo poći u poklonstvo kraljevoj

majci Elizabeti, koju je trebalo umilostiviti srebrenim čašama od 93 unce, a njezine velikaše poklonima u vrijednosti od 200 dukata. Za poslanika je među ostalim odličnicima određen i Donat Casotti.²⁹ Kad je 12. srpnja godine 1370. primljena vijest da je kraljica rodila kćer, određen je poklon u iznosu od dvadeset florena.³⁰ Na vijest o mogućem dolasku kralja u Zadar, Gradsko vijeće odredilo je godine 1371. poslanstvo u kojem su trebali biti knez Franjo Jurjević zajedno s biskupom (Nikolom Casottijem), te Petrom Mihojevim i Nikolom Jakovljevim; srebrne posude koje je trebalo darovati kralju nisu smjele biti skuplje od 240 dukata.³¹

Nikola Casotti bio je u kontaktu s kraljem prije negoli je postao biskup, već u vrijeme, kako je spomenuto, dok je obnašao čast primicerija. Njegov stric bl. Augustin bio je povezan s kraljem Karlom Robertom, ocem Ludovikovim, no poslije je došao s njim u sukob. U svakom slučaju, o rodu Casotti dobro se znalo na ugarskom dvoru. Naznaka o kraljevoj naklonosti koju je uživao Nikola Casotti svakako su i darovi kojima ga je počastio, a koji se izrijeком bilježe u biskupovoj oporuci.

Svećenički curriculum

Godine 1320. stupanjem Lampridija Vitturija na tron Trogirске biskupije ostala je slobodna čast primicerija, koja je godine 1325. odlukom pape Ivana XXII. dodijeljena kanoniku Nikoli, sinu Donata *de Cascoto*, kojem su pripala prava na prihode crkve sv. Marije

26 Usp. Babić 1975, str. 39–45.

27 Lucić 1979, Vol. I, str. 586.

28 Lucić 1979, Vol. I, str. 622.

29 Lucić 1979, Vol. II, str. 616–617.

30 Rački 1871, str. 238.

31 Lucić 1979, Vol. II, str. 647; Andreis 1977, str. 107.

od Trga (*Sancta Maria de Platea*) i sv. Ivana Krstitelja u polju Bijaćima, nekoć zvana crkvom sv. Marte.³² Iz pisma pape Ivana XXII. upućenog iz Avignona 13. svibnja 1325. saznaje se da je kanonik Nikola, sin Donata *de Cascoto*, primicerij trogirске Crkve, rektor crkava sv. Marije od Trga u Trogiru i sv. Ivana (nekoć sv. Marte) u Bijaćima; stječe također prebendu kanonika zagrebačke katedrale, prihode sv. Stjepana u Trogiru i četvrtinu prihoda crkve sv. Jurja od Žestinja (*sancti Georgi de Campostestino*); spomenut je iznos od 113 zlatnih florena godišnjih prihoda.³³ U uvodnom dijelu isprave hvale se vrijednosti trogirskog kanonika, njegovo čudoredno ponašanje. Ipak se postavlja pitanje čime je zaslužio toliku milost, posebno prebende zagrebačkog kanonika. Valjda je u tom pomogao i ugled njegova pokojnog strica bl. Augustina, koji je, nakon što je morao napustiti Zagrebačku biskupiju, nekoliko godina proveo u Avignonu, upravo kod pape Ivana XXII. Spomenute crkve na trogirskom području imale su svoje juspatrone, potomke utemeljitelja, koji su polagali pravo na izbor svećenika rektora, upravitelja tih crkava i ujedno uživaoca prihoda sa zemljišnih posjeda. Dakle, primicerij Nikola Casotti uživao je prihode od Sv. Marije od Trga u gradu Trogiru,³⁴ Sv. Stjepana³⁵ te Sv. Ivana (Sv. Marte)³⁶ i Sv. Jurja od Žestinja u Velikom polju (Podmorju).³⁷

Iako je bio primicerij trogirске Crkve, Nikola, sin Donatov, spominje se godine 1344. kao arhidakon Tolna na području Pečuha (*archidiacono Tolensi in ec-*

clesia Quinqueecclesiensi), zbog čeka ga papa Klement VI. prekora zahtijevajući da vrati službu trogirskog primicerija i njezine prihode.³⁸ Godine 1352. ponovno se navodi u Trogiru, u istoj službi.³⁹

Premda je obnašao visoku službu primicerija, njegovo se ime ne javlja često u svezi s pomutnjama i nemirima u gradu u doba biskupa Lampridija i dvojice biskupa po imenu Bartolomej. Je li se uspijevao vješto izvući iz nezgodnih situacija ili je možda bio odsutan boraveći u Ugarskoj? Spominje se, međutim, tek 1357., u apelaciji Trogirskoga kaptola upućenoj Apostolskoj Stolci u kojoj se traži skidanje interdikta s trogirске Crkve, izazvanog neplaćanjima nameta koje su pripadali Apostolskoj blagajni (Papinskoj komori).⁴⁰ Godine 1360. je zajedno s Jakovom arhidakonom, po nalogu papinskog poslanika, morao na dražbi prodati prihode Bosoljine (Drida) kako bi se namirili crkveni dugovi.⁴¹ No iste godine biskup Bartolomej sve to osporava i traži povrat svojih prihoda, pri čemu se bilježi iznos od 1000 dukata.⁴² Inače, biskup Bartolomej morao se zadužiti kod biskupa Njitre u Ugarskoj kako bi podmirio obaveze koje je potraživao papinski poslanik.⁴³ U predstavi upućenoj Svetoj Stolici kolovoza godine 1359. trogirski kanonici, uključujući primicerija Nikolu Casottija (Donatovog) optužuju biskupa Bartolomeja za upravo faraonsku samovolju: navode da osiromašuje svećenike i kanonike te čupa njihove sijede kose i brade.⁴⁴ Iste godine 9. listopada kanonici optužuju biskupa, među ostalim, i za rasipanje crkvenih dobara i vrijednih knjiga.⁴⁵

Biskupska služba

Stupivši u službu, 20. kolovoza 1362., Nikola Casotti obećao je da će Apostolskoj komori isplatiti dug svojega prethodnika. Inače, jedna od najvećih biskupskih briga bilo je sakupljanje crkvenih prihoda, od kojih je dio išao Apostolskoj Stolici u Rim, odnosno u Avignon.⁴⁶ Kako je Nikolu Casotti posvećen u Trogiru, splitski je nadbiskup osporavao njegovo posvećenje. Casotti je, tvrdi splitski nadbiskup, kojekako posvećen (*qumquliter consecrato*)! U Trogir se šalju poslanici iz

32 Farlati 1759, str. 374–375; Isto, Codex diplomaticus, Zagreb 1911, vol. IX, str. 234–236.

33 Codex diplomaticus, Zagreb 1911, vol. IX, str. 234.

34 Prema I. Luciću tu je crkvu osnovala i obdabila Komuna. Vidi: Rački 1871, str. 237; Andreis 1977, str. 335, navodi da patronat nad ovom crkvom, obdarenom s jedanaest nekretnina, drži Vijeće plemića.

35 U to doba postoje dvije crkve posvećene sv. Stjepanu. Jedna je u samom gradu, ranosrednjovjekovna, koja je bila prosti beneficij. Usp. Andreis 1977, str. 334; Fisković 1962. Druga crkva sv. Stjepana (danas u ruševinama) nalazi se križanju karda i dekumana trogirskog Malog polja, a spominje se od XI. stoljeća. Usp. Lucić 1979, Vol. II, str. 1039. Posjedovala je u XVII. stoljeću devet nekretnina, uklopljenih u kaptolsku menzu. Vidi: Andreis 1977, str. 349. Usp. Babić 1984, str. 59.

36 Radi se o znamenitoj crkvi sv. Marte, zadužbini hrvatskih vladara, koja je u XVII. stoljeću posjedovala čak dvadeset i četiri zemlje. Usp. Andreis 1977, str. 358. O njezinim kasnijim patronima usp. Perojević 1933.

37 Crkva sv. Jurja u Žestini, prije zvana *od Mirana*, izvorno ranosrednjovjekovno zdanje, čija je nadarbina pripadala obitelji Andreis kao baštinicima loze Barbanića, a posjedovala je sedam zemljišta. Usp. Andreis 1977, str. 353.

38 Codex diplomaticus, vol. XI, str. 146–147.

39 Codex diplomaticus, vol. XII, str. 117–118.

40 Farlati 1759, str. 384.

41 Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 27.

42 Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 34–35.

43 Codex diplomaticus, vol. XII, str. 71.

44 Farlati 1759, str. 386.

45 Farlati 1759, str. 387.

46 Camera apostolica 1996, str. 172.

Splita koji na vratima katedrale prikucavaju obznanu splitskog nadbiskupa; navode se i odredbe kanonskog prava: *Ako netko na nagovor đavla...* No i nadbiskup Hugolin bio je nekoliko puta ekskomuniciran, u Veneciji u crkvi sv. Petra od Kaštela, i to od strane patrijarha, ali i u Trogiru u katedrali, u crkvi sv. Ivana Krstitelja i na drugim mjestima, i to tijekom svečanih obreda. Upućuju se prizivi Papi, čiji legati ispituju narav tih sukoba.⁴⁷

Kao trogirski biskup Nikola Casotti imao je, naravno, obveza i na državnoj razini, pa se spominje u nekoliko isprava kralja Ludovika I. u društvu ostalih biskupa i dostojanstvenika Ugarskoga Kraljevstva, počevši od 1367. godine⁴⁸ te potom 1369.,⁴⁹ 1370.⁵⁰ i 1371. godine.⁵¹

Biskup Nikola Casotti imao je brojne obveze i dužnosti u svojoj biskupiji, čija je nadležnost, prava i prihodi trebao budno štiti. Zbog pitanja ubiranja desetina sela Dubrave, biskup Nikola u prijeporu je sa Šibenskim kaptolom te imenuje svojim zastupnikom Dominika, opata benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja, kako se to se saznaje iz isprave izdane 12. siječnja 1365. godine.⁵² Prema ispravi od 12. listopada 1365. seljak Vukac Kosanić priznaje da se krivo zakleo kako selo Dubrave daje desetinu šibenskoj Crkvi.⁵³

Benediktinskom samostanu sv. Ivana Krstitelja ustupio je 5. travnja 1362. na rok od godinu dana pravo ubiranja desetine od životinja u selu Orihovici.⁵⁴ No, godine 1366. opet se vode prepirke sa samostanom sv. Ivana Krstitelja, i to pred splitskim nadbiskupom Hugolinom.⁵⁵ Orihovica je današnje selo Vinišće, gdje i danas seljani jedan dio sela nazivaju Biskupija, a drugi pak Opatija. Poznato je, prema ispravi iz 1386. godine, da su se trogirski biskupi i opati dvadeset i četiri godine sporili oko prihoda u Orihovici. Saznaje se tako da je biskup Nikola Casotti seljake, od kojih su davnija tražili i samostan i Biskupija, svojedobno izopćio i na duže vrijeme; prije njega im je i biskup Lapridije

bio izrekao istu kaznu.⁵⁶ Dakle, u to se vrijeme ne izopćuju samo cijela komuna, nadbiskupi, biskupi i kanonici, već čak i seljaci, kmetovi.

Iz isprave iz 1366. godine saznaje se da nadbiskup Hugolin proziva biskupa Nikolu u svezi s izborom opatice samostana sv. Nikole.⁵⁷ Naime, u to doba otmale su se Gojčica Cega i Hote (Kate) Lucij (*Chota de Lucii*) za čast opatice. Dakako, crkvene časti su predmet manipulacija i rodbinskih namještaljki. Iz prosvjeda Hote Lucij razvidni su mehanizmi smicalica (koristi se izraz makinacije– *macchiatione dicti Cighae*) kojima je Josip Cega svojoj kćerki pokušao osigurati čast opatice, davši nadbiskupu 200 dukata, premda je Gojčica bila navodno nesposobna, a u tom trenutku nije imala ni trideset godina.⁵⁸

S ispravom izdanom 13. kolovoza 1371. u gornjoj dvorani palače biskup Nikola Casotti dodjeljuje župu sv. Nikole od Ivernića Jakovu, sinu Veselinovu; njegovim pak prokuratorom imenuje Ciprijna Ilijinog, koji će ga uvesti u posjed.⁵⁹ Biskup je imao neprilika osporavajući stara prava, juspatronat, obitelji Andreis nad crkvom sv. Nikole od Mirana.⁶⁰ Kralj Ludovik I. je kanonikom imenovao Martina iz Splita, kapelana svoje supruge, koji se tako domogao zemljišnih prihoda od crkava na trogirskom teritoriju, što je, međutim, stvorilo nezadovoljstvo među svećenstvom.⁶¹ Zbog razmirica između biskupa i svećenstva u lipnju 1371. bilo je određeno da biskup pođe s poslanstvom na konjima pred bana u Knin; to je, međutim, osujećeno viješću o ponovnoj pojavi kuge.⁶² Nesuglasice su razriješene tek nakon biskupove smrti kraljevim dekretom upućenim iz Višegrada 1372. godine.⁶³

Izbori svećenika pojedinih crkava, na što polažu pravo patroni, potomci onih koji su ih nekoć podigli i obdarili zemljišnim posjedima, nadarbinama, često izazivaju svađe i pomutnje; tako su se, primjerice, godine 1274. oko prava na crkvu sv. Jurja od Mi-

47 O ovim sporovima saznaje se iz tri isprave iz veljače i dvije iz ožujka 1336. Usp. Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 503–510, 514–518; Vidi također Farlati 1759, str. 390–392.

48 Farlati 1759, str. 392; Codex diplomaticus, vol. XIV, str. 7, 36, 74.

49 Codex diplomaticus, vol. XIV, str. 204 i 209.

50 Codex diplomaticus, vol. XIV, str. 234.

51 Codex diplomaticus, vol. XIV, str. 303.

52 Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 418–420.

53 Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 468–470.

54 Ostojić 1964, str. 275.

55 Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 503.

56 Vidi dokumente i njihovo tumačenje kod Kovačić 1966, str. 231–257.

57 Farlati 1759, str. 391; Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 504–505.

58 Farlati 1759, str. 391, 396; Codex diplomaticus, vol. XIII, str. 504–505.

59 Codex diplomaticus, vol. XIV, str. 365–366. O crkvi vidi Andreis 1977, str. 348.

60 Farlati 1759, str. 392.

61 Lucić 1979, vol. I, str. 653; Andreis 1977, str. 108; Farlati 1759, str. 392.

62 Andreis 1977, str. 108; Rački 1871, str. 240. Kuga se spominje 1370, kad je knezu bilo dopušteno da s obitelji ode iz grada. Vidi Rački 1871, str. 238–239.

63 Lucić 1979, vol. I, str. 653; Farlati 1759, str. 392.

rana (Žestinja) sporili primicerij Kažot i njegov rođak klerik Vučina.⁶⁴ Među brojem biračima nasljednicima, potomcima utemeljitelja crkve sv. Barbare, koja se nalazila na kopnu pred gradom, u blizini solana, bili su i pripadnici roda Casotti u Trogiru, ali i brojne s njima orođene plemićke obitelji diljem Dalmacije, od Raba do Korčule.⁶⁵ Prema tradiciji, crkvu je osnovala Bitkula Casotti, no ona ju je valjda obnovila, jer se ta crkva spominje još mnogo prije njezina rođenja. S vremenom, Crkva nastoji, te djelomično i uspijeva, dokinuti tu staru feudalnu ustanovu juspatronata, osobito zbog upletanja svjetovnjaka u izbor svećenika, tako da se nadarbine, zemljišni posjedi, pripajaju biskupskoj menzi.⁶⁶

Tijekom devet godina pastirske službe, od 1362. do 1371., biskup Nikola Casotti bio je, dakako, uključen u komunalni život Trogira, koji su tištali veliki problemi, kao što su upadi Vlaha s njihovim stadima, obzidavanje predgrađa, nameti na sol koja postaje kraljev monopol, dovršenje samostanske crkve sv. Dominika... Poslanstvo s biskupom na čelu trebalo je poći Kralju za njegova boravka u Dalmaciji, prema zaključcima Gradskog vijeća od 26. ožujka i 4. travnja 1371., kako bi potražilo pomoć za obzidavanje predgrađa, i to iz prihoda od tridesetine za sol.⁶⁷ To je bilo u vrijeme kad je vremeniti biskup već imao sastavljenu oporuku. Sudjelovao i je u razrješavanju sukoba s Hvarom, čiji je jedan brod natovaren žitom zaplijenjen u Trogiru, zbog čega svibnja 1370. u inspekciju stižu Saracen, *comes camere Quinqueecclesiensis* (Pečuh), i Ladislav, biskup Njitre.⁶⁸

Za vrijeme svoje pastirske službe biskup je stanovao u biskupovoj palači, koja je bila složeni građevinski sklop što je razvidno iz izraza: *in domibus episcopatus*. U kuli te palače bila je spavaća soba (*in camera turris*). Kula u sklopu biskupove palače preživjela je od antičkog doba barem u donjim dijelovima, a srušena je početkom XX. stoljeća.⁶⁹ U sklopu biskupove palače postojala je i kapela; u oporuci se, naime, spominje oltar: *...iuxta altare palatii episcopatus*. Poznato je, inače, da je kapela u biskupovoj palači bila posvećena sv. Luki.⁷⁰

Oporuka

Oporuka biskupa Nikole Casottija iznimna je već po svojoj opširnosti. Tekst funkcionira poput uzorka tkiva, kao višeslojna kriška onodobnog društva. U njemu se očitavaju hijerarhije srednjovjekovnog svijeta s njegovim sustavima vrijednosti. Nižu se osobe od kralja do pastira, nabrajaju se predmeti od kaleža do bačava. Veliki broj imena upravo nuka na pokušaj da se rasvijetli tko su te osobe i što su značile u onodobnom Trogiru.

Oporuka je sastavljena 20. listopada 1370. godine, za (parafraziramo tekst) vladanja Ludovika, Božjom voljom našega gospodara, presvijetlog kralja Ugarske i Poljske, u vrijeme poštovanog u Kristu našeg oca gospodina Nikole, milošću Apostolske Stolice trogirskog biskupa, u doba odličnog i moćnog kneza kraljevog viteza Franje Jurjevića (Franciscus de Georgio) iz Zadra i njegovih sudaca, trogirskih plemića: Andrije Marinova (Andreas Marini), Petra Mikacijevog (Petrus Micatii), Nikole Jakovljevog (Nicola Iacobi) i Nikole Jurjevog Bivce (Nicola Georgi Biuici).⁷¹ Oporuka je zapečaćena s tri različita pečata, napisana rukom Vannisa, bilježnika,⁷² u prisutnosti svjedoka drvodjelca Božana (Bosianus)⁷³ i Diminače Dragalića (Diminach Dragalich), te egzaminatora Mihoja Chiude (Mithoe Chiude, Čude). Oporuku smije otvoriti nakon smrti oporučitelja spomenuti bilježnik ili bilo koji drugi prignuti bilježnik Trogirske općine.

Poslije smrti rečenog oporučitelja 26. prosinca 1371., u nazočnosti spomenutoga kneza i njegovih sudaca u velikoj općinskoj loži otvorena je oporuka, u prisutnosti svjedoka Božana (*Bosianus*), drvodjelca, majstora Filipa (*Philipus*), kirurga iz Genove u službi Trogirske općine, umjesto odsutnog Diminača Dragalića, i egzaminatora Mihoja Chiude. Oporuku je otvorio spomenuti pisar.⁷⁴

Većina spomenutih osoba je poznata, uključujući, dakako, kneza Franju Jurjevića s njegova četiri suca.⁷⁵

64 Barada 1950, str. 56.

65 Andreis 2002A, str. 161–235.

66 Usp. Neralić 2007.

67 Rački 1871, str. 299.

68 Lucić 1979, vol. I, str. 653, 644; Farlati 1759, str. 392.

69 Babić 2002, str. 397–414.

70 Delalle 1936.

71 U objavljenj oporuci naveden je pogrešno kao Nicola Gregorii umjesto Georgii kako se inače spominje u ispravama.

72 Iz drugih isprava poznato nam je njegovo puno ime: Vannes Dominici Iohannis de Firmo. Vidi: Karbić, Ladić 2001, str. 245.

73 U onodobnim ispravama spominje se drvodjelac Božan, stanovnik trogirskog predgrađa.

74 Prema članku Trogirskog statuta pridodanom 1344. g. oporuka se mora otvoriti u roku od pet dana nakon smrti. Vidi: Statut grada Trogira 1988, str. 225.

75 Četiri suca uz kneza postavljaju se od vremena Ludovika I. Anžuvina. Usp. Klaić 1985, str. 309.

Oni su trogirski plemići kao i egzaminator Mihoj Chiudi. Svjedoci su pučani, jedan je drvodjelac, no bit će da su bili časnici ljudi, bliski oporučitelju.⁷⁶ Ravnopravni povjerenici, izvršitelji oporuke, spomenuti su na kraju isprave: plemić Nikola Jakovljević (Sobota) i Klapac (*Clapaç*), sluga (*famulus*) oporučiteljev. Nikola Jakovljević, izvršitelj, bilježi se u oporuci i kao muž Margarite, nećakinje biskupa Nikole.⁷⁷

Biskupova oporuka otvorena je dakle 26. listopada, na blagdan sv. Stjepana. Njezino je otvaranje po svoj prilici izazvalo veliko zanimanje cjelokupnog pučanstva, posebno bliže i dalje rodbine. Biskupova smrt i pokop, što nisu baš svakodnevni događaji, zbili su se u doba Božićnih blagdana, što je bez sumnje izazvalo pomutnju u vrijeme kad se odvijaju mnogobrojni svečani obredi. U to doba se također u Zadru oporuke obznanjivahu u loži, gdje je glasnik najavljuvao čitanje zvukom trublje. Tom prigodom pozivale su se među okupljenim pučanstvom osobe koje su mogle pomoći u pronalaženju i identifikaciji obznanjenih nasljednika, što je bilo osobito aktualno nakon velikog pomora od kuge što je harala 1348. godine.⁷⁸

Uvodne sentence

Govoreći u pero kao (parafraziramo tekst) čovjek zdrave pameti, evo što je poštovani u Kristu otac gospodin Nikola, milošću Božjom i Apostolske Stolice trogirski biskup, izrazio kao svoju posljednju volju, što se podrazumijeva da je razmislio o sadašnjosti, predviđajući budućnost, pamteći prošlo, zdrave pameti i čula, malaksala tijela, razmatrajući kako su kratki ljudski dani i kako smrt učas dođe i nitko je ne može spriječiti, a zbog grijeha naših praroditelja, prirodno joj je podložan cijeli ljudski rod. Kako nitko ne može sa izvjesnošću odrediti smrtni čas i kako se svaki dan može smatrati kao zadnji, hoteci priskrbiti nakon toka života spas svoje duše, te kako bi među svojim nasljednicima otklonio mogućnost prijepora, a da ne bi, kako se to kaže, pravno ostao bez isprava, sastavljena je na sljedeći način priložena oporuka.

Oporuka, dakle, počinje s uobičajenim izrazima o zdravom tijelu i čulima, onemoćalom tijelu, sa sentencama o nestalnosti i kratkotrajnosti života. Iako se radi o općim mjestima (brojnija su nego što je to uobičajeno), možda ipak na teološku kulturu oporučitelja ukazuje iskazana poznata misao o smrti koja proizlazi iz praroditeljskoga grijeha. I pisar Vannis sigurno se potrudio sa svoje strane da oporuka bude što dotjeranija.

Crkvene ustanove kao nasljednici

Crkvama biskup ostavlja različita dobra, s obavezom služenja misa i bez nje. Najviše dragocjenosti ostavlja katedrali sv. Lovre. Nekoliko se puta sjetio i crkve benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja.

Biskup Nikola osobito se zalagao za dovršenje samostanske crkve sv. Dominika u predgrađu u Pasikama.⁷⁹ U tu svrhu ostavio je oporučno tristo malih libara. Novac koji se u kući nađe nakon njegove smrti, ima se namijeniti dovršenju crkve. No u doba biskupa Krševana (Grisogona) de Dominisa, nasljednika biskupa Nikole, godine 1374. intervenira zamjenik glavnog papinskog sabirača pristojbi, zbog zajma koji je knez Franjo Jurjević svojedobno uzeo od pokojnog biskupa Nikole Casottija za dovršenje dominikanske crkve, i to za kamen, vapno, drvo i plaću majstora koji su pokrivali njezin krov. Novac je bio posuđen iz blagajne Apostolske komore; zbog namirenja dugova trebalo je uzeti iz ostavštine pokojnog biskupa Nikole, i to od sredstva namijenjenih kupnji triju kaleža i crkvenog ruha, što je oporučio za crkve u Ugarskoj.⁸⁰ Na portalu crkve sv. Dominika koji je izradio Mlečanin Nikola Dente zvan Cervo, prikazani su u reljefu Bogorodica s Djetetom, bl. Augustin, s jedne strane, te sv. Magdalena, s druge; pred bl. Augustinom prikazana je, sasvim sitno, u ikonografskoj perspektivi, Bitkula, njegova sestra, koja je, kako se to čita na natpisu, darovateljica.⁸¹ Crkva sv. Dominika prostrana je dvoranska crkva namijenjena propovijedanju brojnom pučanstvu, završena prije 1374. godine. Vezana je dakle, ne samo uz bl. Augustina i uz njegovu sestru Bitkulu, već i uz njihova nećaka, biskupa Nikolu. Samostan dominikanaca, čuvara pravovjerja,

76 Godine 1400. spominje se drvodjelac Juraj, sin drvodjelca Božana, čija se kuća nalazila na južnoj strani grada u blizini sklopa palače Lucić. Usp. Lucić 1979, vol. II, str. 988–989.

77 Usp. Andreis 2002, str. 107. Je li ovaj identičan s Nikolom Jakovljevićem, koji je zajedno sa članovima roda Andreis, s arhiđakonom Jakovom, izvanbračnim biskupovim sinom, te s Donatom i Augustinom Casottijem poticao pučane na pljačku kuća roda Cega; usp. Lucić 1979, vol. I, str. 600, 606.

78 Ravančić 2001, str. 85–160.

79 Krasić 2005–2007, str. 60–107.

80 Farlati 1759, str. 392–393; Klaić 1985, str. 314; Codex diplomaticus, vol. XV, str. 92–93. Godine 1397. zamjenik glavnog sabirača papinskih pristojbi (desetine) potvrđuje da je od trogirskog biskupa Grisogona primio 20 dukata. Usp. Codex diplomaticus, vol. XVIII, str. 239.

81 Fisković 1962, str. 63–78.

koji je osnovan u XIII. stoljeću, svakako je bio potreban u Trogiru, koji su dodirivale hereze. Iz pisma koje je papa Inocent III. uputio 11. studenog 1202. godine ugarsko-hrvatskom kralju Emeriku, saznaje se da je splitski nadbiskup Bernard protjerao heretike iz Splita i Trogira.⁸² U Gradskom statutu jedna je glava posvećena kažnjavanju heretika koje treba spaliti na lomači (*knj. I., gl. 2.*). Biskup Lampridije izopćio je cijelo Gradsko vijeće, koje je, usprkos njegovoj zabrani, godine 1333. poslalo izaslanike bosanskoj vojsci u kojoj je većina bila krivovjernih; no njega pak optužuju da je u Klisu vjenčao Jelenu, kćer bibrirskog kneza Jurja, za Vladislava, brata bosanskog bana Stjepana, koji je bio prokazan kao heretik.⁸³ Poznato je da je bl. Augustin Casotti u posebnom traktatu polemizirao s heretičnim, u biti egalitarističkim naučavanjima o siromaštvu.⁸⁴

Nasljednici među rodbinom

U doba sastavljanja oporuke biskup Nikola imao je veći broj bližih i daljih rođaka, koji su bili zapisani u oporukama njegovih tetaka Bitkule i Altazije.⁸⁵ Biskup Nikola, međutim, od svoje rodbine navodi izrijekom tek trojicu: nećakinje Betu i Margaritu, kćeri brata mu Tomše, koje se pri svakom spomenu tituliraju kao gospođe, te gospodina Augustina Casottija (*Casotti*) i njegove nasljednike, koji nisu izričito imenovani. Kako je to navedeno u oporuci, Beta je žena Tome Dobrinog (Dobrulić) iz Splita (*uxor Tomasii Dobre de Spaletto*); Margarita je supruga Nikole Jakovljevog, koji je pak izvršilac oporuke, kojem biskup ostavlja kovčeg izrađen od javora sa srebrenim nogama, na kojem je grb. Za Augustina nije naveden oblik srodstva s oporučiteljem; to je tada, valjda, bila opće poznata činjenica, iako u to doba žive dva Augustima iz roda Casotti: jedan je sin Nikole, drugi je pak sin Kažota.

To troje nasljednika, Beta, Margarita i Augustin, dobivaju uglavnom jednake dijelove. Istina, Augustin je dobio novu palaču, no ne spominje se pri raspodjeli ruha i dragocjenosti. Uz spomene Augustina ne pojavljuje se posvojna zamjenica *moj*, kao u slučaju nećakinja.

Oporuka je nesumnjivo izazvala negodovanja među rodbinom, posebno zbog izdašnog obdarivanja posluge. Iz kasnijih isprava je poznato da su se oko nasljedstva pokojnog biskupa vodili sporovi među

rodbinom.⁸⁶

Je li u rodu Casotti, kao ranije, u XIII. stoljeću, bilo siromašnih? Naime, godine 1272. u svojoj oporuci Žanika Casotti (*Çannica Casotti*, brat djeda biskupa Nikole) sjetio se i svojih siromašnih srodnika (*meos pauperes consaguineos*).⁸⁷ No, po svoj prilici, u XIV. stoljeću razgranati je rod Casotti u punom usponu nastanjen po mnogim kućama na nekoliko mjesta u gradu.

Nasljednici među poslugom

Svim muškarcima i ženama, koji se nađu u kući u času biskupove smrti, izradit će se po jedna tunika i kapa od crne tkanine. Za biskupovu poslugu navode se različiti nazivi: Ruža (*Ruça*) je *serva*, jednako kao i Stoja (*Stoia*). Klapac (*Clapaç*) i Prviša (*Parfisiçus*) su famuli.⁸⁸

Prviša i Šimun Striže (*Symon Strige, Srige*) navedeni su na početku dijela ostavštine koji se tiče nasljednika među kojima se dijeli stoka (*mandra*), i to zajedno s biskupovom rodbinom, što je naznaka njihove bliskosti s oporučiteljem. Prviša i Šimun Striže dijele međusobno četvrtinu stoke (*... mandra sua bestiarum*) koju čuva čelnik Mikac (*Micaç*). Klapac je pak zadnja osoba koja se spominje u oporuci, i to kao jedan od dvojice povjerenika i izvršitelja oporuke, što je dokaz velikog povjerenja koje je uživao. Kao *famulus* Prviša bilježi se samo jednom. Jednom mu se navodi, pri prvom spomenu, ime majke Radoslave (*... et Parsiço filo Radosalve*). Tko je njegov otac? Prviša je malodoban; novac koji je biskupu dužan Nikola Čude (*Zude*)⁸⁹ naslijedit će tek kada navrší dvadeset godina, i to tek nakon biskupove smrti; dotle će živjeti u njegovu domu. Ako umre prije nego što navrší dvadeset godina, peć koju mu ostavlja biskup pripast će Šimunu Striži. Predviđene su mogućnosti da dođe i do prijepora među nasljednicama, pa će u takvom slučaju sporna dobra pripasti Biskupiji.

86 Više dokumenta prepisano je u spomenutom rukopisu *Rettori della chiesa di S.Barbara in Traù – carte scrite ducentventidue* u fascikli pod naslovom *Documenti spettanti alla storia della città di Traù*, koja se čuva u Znanstvenoj knjižnici u Zadru (No 1523; Ms 992).

87 Barada 1950, str. 310.

88 Uvjetno to ime prepoznajemo kao Prviša/Parviša. Možda bi ga trebalo drukčije čitati.

89 U to se doba spominje Nikola zvan Čude iz plemićkog roda Pecci. Usp. Andreis 2002, str. 162–163. Njegova žena Matija u svojoj je oporuci ostavila sredstva za one koji će za njezinu dušu otići na hodočašće u Rim, Sv. Mihovilu na Monte Garganu i crkvi sv. Franje u Asiziju. Usp. Karbić, Ladić 2001, str. 194.

82 Šanjek 1975, str. 57; Duvernoy 1986, str. 53.

83 Farlati 1759, str. 377.

84 Kažotić 2007.

85 Splitski spomenici 2002, str. 331–332.

Valja navesti što sve biskup velikodušno oporučuje slugama:

1. Prviši, sinu Radoslave: osminu stoke koju drži čelnik Mikac, dugove koje mora vratiti Nikola Čude (*Zude*) – 10 zlatnih dukata, peć, sve magarce (*omnes somerios*), dio pčela koje dijeli s Klapcem. Ako se nađe nešto što je zabravljeno, od toga će Prviša i Šiumun Strižin podijeliti po jednu trećinu;

2. Klapcu: konja Crvenka, dio pčela, odjeću od kože koja mu pripada kao izvršitelju oporuke;

3. Stoji: 25 zlatnih dukata za njezinu službu, krave koje čuva Grgur iz Gustirne, sve halje koje joj je dao sašiti;

4. Ruži: dva vola koje drži Radoš Dragalić (*penes Radossi Dragalich*).

Isprave potiču i našu empatiju, pogotovo oporuke koji nisu lišene emocionalnog naboja, pa se pitamo je li biskupa Nikolu njegova posluga zadužila brižnom pažnjom i njegovom u staračkoj nemoći? Biskupu koji nema obitelj ukućani su zapravo njegova posluga. Nesumnjivo mu je bio iznimno blizak maloljetni Prviša. U oporuci je spomenut čak 15 puta, više od bilo kojeg člana najbliže biskupove rodbine, što potiče naša domišljanja. Pretpostavljamo dobrotivost Ruže i Stoje. Ruža je draga već po imenu. Valjda su biskupa umorile godine, daleki putovi i intenzivni ljudski odnošaji, osobito dodiri s vlastima. Možda mu je bilo ugodnije društvo njegove posluge negoli dvorjana i kanonika.

U Trogirskom statutu redigiranom početkom XIV. stoljeća definiraju se načini kupnje slugu i sluškinja u doživotnu službu (...*in perpetuam servitute[m] emere, Lib. III, 52*).⁹⁰ Pod pojmom *servus* valja shvati radnu snagu do koje se dolazi kupnjom.⁹¹ U XIII. stoljeću sluge se poput robova kupuju, preprodaju i zamjenjuju. Pojam *famulus*, koji inače značenjem sugerira familiarnost, za razliku od *servus*, odnosi se na slobodne osobe u nečijoj službi, sa stanovitim ograničenjima koja im nameće sama narav zaposlenja.⁹² Proces sve humanijeg odnosa prema slugama može se pratiti kroz naraštaje u istom rodu. U svojoj oporuci iz godine 1272. Žanika Casotti (*Çannica Casocti*) nalaže, što nije rijedak slučaj, da se nakon njegove smrti sluge i služavke oslobode, što ne smiju osporiti njegovi

nasljednici.⁹³ Godine 1274. Nikola *Casocti* (djed biskupa Nikole) ustupa svoju služavku Gradicu (*Gradiça*) koju oslobađa njezin otac Vukoje (*Volcoie*), dajući u zamjenu služavku Dragoslavu,⁹⁴ no u svojoj oporuci iz 1317. godine oslobađa sve sluge i pomoćnike, muškarce i žene.⁹⁵ U jednoj oporuci iz veljače godine 1271. jedna udovica potaknuta pobožnošću, ali i kako bi iskupila grijeha pokojnog supruga (...*et pro remedio suorum delictorum*), također oslobađa svoje sluge.⁹⁶ Prema oporuci udovice Nikice (Nikolote) Casotti udane Sobota/Sobotić, sastavljeno 1444. godine, služavkama kućnim pomoćnicama Jeleni (*Elene eius famulae de domo*) i Maravi (*Maravae famulae de domo*) pripast će golem iznos od po dvjesto malih libara koje će dobiti kad se udaju; među ostalim, i jednu kuću ostavlja siromašnim ženama.⁹⁷ Valjda je velikodušnost tradicija u rodu Casotti. Desa, žena pokojnog Plusija (Ploče), bogataša, godine 1275. oporučno oslobađa i nagrađuje svoje služavke; o gospodaričinoj prisnosti sa sluškinjama može se naslutiti po imenu *Teta*, kako se oslovljava jedna od oslobođenih služavki (...*Tete sue ancile*).⁹⁸ Razumljiva je posebna naklonost prema ostarjelim služavkama, nekadašnjim dadiljama.⁹⁹ Kao primjer milosrdnosti i zahvalnosti spominjemo ostavštinu gospođe Prodane *de Sloradis* iz Zadra koja se godine 1396. pobrinula za svoju poslugu, ostavivši im zemlje; jednoj služavki oporučuje sredstva za izgradnju drvene kuće; prestalo će se rasprodati i potom razdijeliti gradskoj sirotinji.¹⁰⁰ Naravno, razlog ovakvih milosrdnih djela je, kako se to često izrijeком ponavlja, briga za spas duše.

Ostali nasljednici

Šiumun Strižin veoma često se spominje u oporuci: biskup mu, već je navedeno, ostavlja osminu stoke, madrac s jastukom od perja, po izboru i pokrivač od tila, veliku škrinju iz svoje sobe, tijesak i bačvu po iz-

90 Usp. Statut grada Trogira 1988, str. 151.

91 Budak 1984, str. 347–359.

92 Godine 1316. u jednoj parnici spominje se *famulus* Galinel zaposlen kao pomoćnik u dućanu kod svog strica, iz čega je očito da se izraz *famulus* odnosi i na pomoćnike, zaposlenike. Usp. Barada 1950, str. 168.

93 Barada 1950, str. 310.

94 Barada 1950, str. 94.

95 Rački 1871, str. 229

96 Barada 1950, str. 157.

97 Fisković 1962A, str. 117.

98 Barada 1950, str. 122. Hrvatska riječ *teta* – tetka navodi se u latinskim dokumentima u Trogiru XIII. st. Usp. Barada 1950, str. 499. Da riječ *teta* znači upravo tetku, razvidno je iz izraza *amite seu tette* (Barada 1951, str. 61). U latinskim ispravama koristi se i hrvatska riječ *baba* – baka, primjerice – *baba dicte testatoris*. Vidi: Karbić, Ladić 2001, str. 198.

99 Ladić 2002, str. 20.

100 Codex diplomaticus, vol. XVIII, str. 160.

boru.

Kati, kćeri Osiba (Josipa) Stjepanova (Cega), redovnici u samostanu sv. Petra, ostavlja svoj plašt boje klinčića (*mantelum suum de garofolato*) podstavljen različitim kožama, što je pomalo zbunjujući legat za jednu pripadnicu strogoga benediktinskog reda. No taj se skupocjeni plašt mogao unovčiti ili pak preinačiti za obredno ruho. Kata je, dakako, plemkinja; ona je redovnica u samostanu u koji imaju pristup djevojke iz patricijskih rodova. Ime njezina oca, Osib, i danas se čuje u Trogiru kao oblik imena Josip.

Svećenik Ciprijan veoma je bogato obdaren. On se inače bilježi i u drugim ostavštinama kao kum pojedinih oporučitelja. Uobičajeno je, naime, da se u oporukama uvijek nešto ostavlja i za svećenika oporučiteljeva kuma. Znamo da je svećenik Ciprijan bio sin Ilijin; zapisan je također i kao Ciprijan Sikurinić (*Sicurnich*);¹⁰¹ ime mu se javlja i obliku Čubrijan (*Çubrian*); tako se, naime, u Trogiru čuje ime Ciprijan.¹⁰² Svećenik Ciprijan nasljeđuje jahaćeg konja po imenu Novak s njegovim priborom, sedlom i pokrovom, brevijar te odjeću koju će sam izabrati među biskupovima haljama. Svećenik Ciprijan bio je očito biskupov štićenik. Osim krvnih postoje i duhovna srodstva. Možda je upravo Ciprijan udijelio biskupu bolesničko pomazanje i posljednju pričest.

Ivanu, sinu Prviše Margudića (*Iuvani filio Parfsie Margodich*), biskup oporučuje dućan za čiji se popravak ostavlja iznos od trinaest zlatnih dukata.¹⁰³

Stipanu Gračuliću (*Stipano Gračulich*) samo za njegova života biskup pripisuje jednu zemlju s obvezom davanja misa za oporučitelja. Briga za mrtve povjerava se crkvenim institucijama, no i posebno pobožnim i smjernim osobama kakav je možda bio Stipan Gračulić, koje mogu moliti za pokojnike.

Čime su to zadužili biskupa nasljednici koji mu nisu rodbina? Prviša, sin Radoslave, još je maloljetan, kao i Ivan, sin Prviše Margodića, koji se ne nabraja među slugama. Možda je biskup imao obaveza prema njihovim roditeljima, pogotovo majkama. U ostavštinama često nije moguće razbrati veze oporučitelja s njegovim nasljednicima ako mu nisu (zakonita) rodbina.

U tijesnom gradu zatvorenom zidinama ne postoji stroga klasno razdvajanje: kuće plemića u susjedstvu su kućama zanatlija i trgovaca. Svi su oni povezani bezbrojnim vezama, susjedskim, poslovnim, kumstvima, malim i većim uslugama, naklonostima, privlačnostima svih vrsta. No u zasićenoj psihičkoj atmosferi razapinju se i gusti pramenovi netrpeljivosti, mržnje, prezira i zavisiti, i to ne samo između pripadnika različitih klasa. Ambivalentni osjećaji najvjerojatnije su bili najstalniji. Intimne i izvanbračne veze u većini slučajeva tek se naslućuju. Klasni odnosi imaju naravno i seksualnu dimenziju. Služavke su ionako nadohvat ruke. Ostaje nam tako, na primjer, da nagađamo zašto je Luka Petrov Lukin u svojoj oporuci iz godine 1272. stanovitoj Verici/Varici (*Varičca, Uaričca*) ostavio novac i žitarice, sjetivši se i njezina (svojeg?) sina kom bi osigurao i školovanje ako bi se taj posvetio svećeničkom zvanju.¹⁰⁴ U mnogim ispravama izrijeком se spominju brojna izvanbračna djeca plemića, ali i svećenika. Poneka od izvanbračne djece, ona koja su se posebno istaknula, bilježe se, premda rijetko, čak i na rodoslovnim stablima.

Gradska sirotinja

Biskup, dakako nije zaboravio ni gradsku sirotinju. Nalaže da se žito i vino koje se nađe u času njegove smrti u biskupiji i njegovim kućama dade i razdijeli Kristovim siromasima, s napomenom da se za budućeg biskupa ostavi dovoljno žita do nove žetve. Začudo, biskup se nije sjetio crkve Svetog Duha i njezine ubožnice, kojoj u to vrijeme ostavljaju mnogobrojni Trogirani.

I Žanika Casotti (*Çannica Casotti*) ostavlja godine 1272. hranu trogirskoj sirotinji (*pauperibus de Tragurio*).¹⁰⁵ Za sirotinju su uobičajeni darovi u hrani. Žito za gradsku sirotinju ostavlja i spomenuti Luka Petrov Lukin u svojoj oporuci iz 1272. godine.¹⁰⁶ Bit će da je smrt velikodušnog ili pak raskajanog bogataša za ogladnjele bio osobito izniman, sretan događaj.¹⁰⁷ Nikica Casotti ostavila je godine 1444. jednu kuću siromašnim ženama.¹⁰⁸ No, ne ostavljaju samo gavani. Đana (*Gyana*), žena krojača Nikole, godine 1373. ostavlja siromasima bijelu rašu da se od nje skroji

101 Karbić, Ladić 2001, str. 181, 223, 226.

102 Karbić, Ladić 2001, str. 227. O kultu sv. Ciprijana u Trogiru usp. Babić 1996, str. 49.

103 Osoba s prezimenom Margudić spominje se kao suučesnik pljačke kuće roda Cega u pučkoj pobuni 1357. čiji je kolovođa bio Augustin Casotti. Usp. Lucić 1979, vol. I, str. 600.

104 Barada 1950, str. 357.

105 Barada 1950, str. 309.

106 Barada 1950, str. 357.

107 U Dubrovniku se ostavljalo novac za objed siromaha.

Vidi: Ladić 2002, str. 12.

108 Fisković 1962A, str. 118.

odjeća.¹⁰⁹ Stančica, udovica pokojnog Marka Jurjeva, godine 1373. ostavlja vunu za odjeću sirotinji; za jednu siroticu pak osigurava miraz.¹¹⁰ Ne možemo se suzdržati simpatija i poštovanja prema tim davnim, dobrotivim pokojnicama.

Običaj ostavljanja gradskoj sirotinji u oporukama XIII. i XIV. stoljeća po svojoj je prilici posljedica utjecaja prosjačkih redova, posebno franjevačkog, koji obilježava upravo socijalna senzibilnost, s propovijedanjem spasonosnog milosrđa prema najpotrebnijima. S takvim naučavanjima i postupcima moglo se također parirati heretičkim idejama egalitarizma i ujedno otupljivati klasne tenzije i potencijalne sukobe.

Zemljišni posjedi

Od zemljišnih posjeda spominje se vinograd kod Sv. Marte u Velikom (Velom) trogirskom polju, te vinograd iznad solana u Malom polju.

Biskup je dakle imao veći broj zemljišnih posjeda. Polje zvano Rimi smješteno je blizu (ispod) crkve sv. Marte (...*terra sua posita subtus Sancta Martam que vocatur Rimi...*). Toponim Rimi nije do sada poznat. Aludira li možda na antičke arheološke nalaze kojima obiluje cijeli taj kraj od Sv. Marte pod brežuljkom Bijaći pa sve do Tarca i Resnika kod mora?¹¹¹ Inače, put, dekuman Maloga trogirskog polja naziva se i Rimski put. U spomenu vinograda iznad solana (...*terram suam vineatam de ribola positam super salinas...*), riječ *ribolla* označava inače posebnu vrstu vina; u ovom slučaju ta riječ možda označava posebnu vrst loze. Inače, u trogirskom Malom polju preživio je toponim Ribola. U srednjem vijeku u Malom polju spominje se i crvena zemlja, *terra rubea*. Solane su se, kao je poznato, nalazile na kopnu, nasuprot gradu, preciznije, nasuprot predgrađu u Pasikama, preko jarka u močvarnim plićacima, na mjestu današnjih Solina.¹¹² Kralj Ludovik, kog su Trogirani salijetali s molbama u svezi s prihodima od soli, u svom pismu iz godine 1359. navodi kako mu je poznato da trogirski sol nije tako čista kao ona iz ostalih dalmatinskih gradova.¹¹³

Dakako, Nikola Casotti uživao je prihode s posjeda Trogirske biskupije na području Drida. U Gustirni

(selo u blizini današnje Marine) biskupov seljak Grgur, kmet (?) – *villanus*, čuva njegovu stoku. U neposrednoj blizini grada slobodni težaci, koloni, uzimaju u zakup zemljišta uz odgovarajuća davanja vlasnicima. U daljim se selima, međutim, pokušava nametnuti kmeti položaj, pri čemu je paradigmatičan slučaj seljaka iz Svetog Jurja (poslije Kaštel Sućurac), kojima splitski nadbiskupi nameću kmeti status, pozivajući se na darovnice hrvatskih vladara. Trogirski biskupi pak polagahu prava na Drid, na područje nekadašnje hrvatske županije, pozivajući se na darovnice hrvatskih i ugarskih vladara. Tako se u tamošnjim selima Gustirni i Dubravica godine 1305. spominju kmetovi trogirskoga biskupa.¹¹⁴ Između biskupa Liberija i Komune vodi se godine 1305. spor oko sudskih ovlasti nad seljacima u Gustrini i na drugim biskupovim posjedima.¹¹⁵ Biskup Lampridije sporio se sa seljacima iz Gustirne i Dubrave; seljaci su zapalili njegovu kuću u selu Kneginjin Dub.¹¹⁶

Stoka i tovarne životinje

Za dio biskupova stada zadužen je čelnik Mikac (*Michaç*). Dva vola drži mu Radoš Dragalić (*penes Radossi Dragalich*). Imao je, spomenuto je, dva konja, od kojih se jedan zove Novak (*Nouacus*), a drugi pak Crvenko (Črljenjko, *Cerliencho*). Ime Crvenko zasigurno aludira na njegovu boju. Krave mu čuva u Gustirni njegov seljak kmet (?) po imenu Grgur (*Gregorius*). Magarce ostavlja slugi Privši, sinu Radoslave (*Parfiscus*). Na nekoliko mjesta drže se pčele.

Biskupovo blago je čini se bilo brojno i povjerenno, kako je to uobičajeno, na čuvanje pastirima (čelnicima) u obližnjim selima. Stoka se spominje i u drugim trogirskim oporukama. Tako Luka Petrov Lukin ostavlja godine 1272. trima trogirskim samostanima po stotinu ovaca, što je tek dio njegova stočnog blaga.¹¹⁷ Samo samostan sv. Ivana Krstitelja otkupljuje dvadeset šest krava i dva vola od stoke preostale od pokojnog Luke Petra Lukinog.¹¹⁸

Spomen dva konja nije lišen estetskih konotacija. Križevački knez Bachaler u svojoj oporuci iz godine 1300. spominje čitavu ergelu konja različitih boja.¹¹⁹ Konji su bili veoma skupi. Jedan članak Trogirskog

109 Karbić, Ladić 2001, str. 227.

110 Karbić, Ladić 2001, str. 217.

111 Babić 1984, str. 40–56.

112 Solane su se nekoć nalazile i na području zvanom Pantan. Usp. Andreis 1977, str. 243.

113 Klaić 1985, str. 307.

114 Lucić 1979, vol. I, str. 363.

115 Farlati 1759, str. 362–363.

116 Klaić 1985, str. 258–259. Usp. također Ančić 2000, str. 87–111.

117 Barada 1950, str. 158; Mirković 1951, str. 1–4, 37.

118 Barada 1950, str. 429.

119 Codex diplomaticus, vol. VII, str. 418–419.

statuta posvećen je naknadi za konje koje knez uzima u najam za službena putovanja. (Knj. I., gl. 82.). Godine 1322. Nikola Casotti (biskupov djed), zadužen za opskrbu trogirske vojske, određuje kako svaki konj mora biti vrijedan najmanje 60 malih libara.¹²⁰ Splitski nadbiskup kupio je godine 1395. konja koji je stajao 16 dukata.¹²¹ Konj što ga Trogirani godine 1315. darivaju banu Mladenu II. zove se zvučnim imenom Leard.¹²² Posjedovanje konja je, naravno, stvar ugleda i statusa. S njima se moglo baniti pred klasno podređenima, kojima je trebalo ulijevati pokornost i strah. Hranjenje konja bilo je skupo. Tek početkom XX. stoljeća trogirski su težaci mogli sebi dopustiti držanje konja. Dotle su se za prijevoz plodina služili mazgama, najžešće magarcima, koje bi natovarili i uz njih išli pješice. Seljaci iz zaleđa, a još više seljanke do u drugu polovinu XX. stoljeća dolazili pješice u grad, noseći teret na leđima..

Novac i zaduživanje

Biskup oporučno određuje kome će pripasti novac koji mu duguju Nikola Claudi/Chiudi (*penes Nicolam Claudum*), Marinac (*penes Marinçe*), Pavao Marinov, Quarcho (*penes Paulum Marini Quarchy*), Toma Božić (*penes Thomam Bosich*), Ivan Bakotić (*penes Iuvanem Bacotich*) i Nikola Zude (Čude). Određuje dvije godine kao rok za vraćanje duga. Spominju se i dugovi koji se mogu otkriti nakon smrti oporučitelja. Dugovi se moraju vratiti bez kamata (*absque aliquo lucro*). Taj posuđeni novac ostavlja Augustinu, nećakinjama Beti, Margariti i Prviši. Među dužnicima su plemići i pučani.

Ne nabrajaju se pozajmljeni iznosi, niti je preciziran datum vraćanja duga. O tom je valjda postojala sređena dokumentacija. Inače, rokovi u ispunjavanju obaveza u različitim poslovima obično se vezuju uz pojedine blagdane, najčešće uz onaj sv. Mihovila.¹²³ Dužnici su sigurno bile osobe od povjerenja. Primjerice, Pavao Marina Quarco je trogirski plemić poznat iz onodobnih isprava.¹²⁴ Zaimanje čini se nije bilo za-

zorno. Kamate se opraštaju, moglo bi se pretpostaviti i zbog okolnosti, zbog predstojeće smrti, no ne bilo ni dolično da se biskup bavi lihvom, koju je crkva strogo zabranjivala. Ipak, nema sumnje da se novac u Trogiru tijekom XIII. stoljeća posuđivao uz kamate, što se dakako nastavlja i u kasnijim stoljećima, pa se time bave i članovi roda Casotti. Lihvom se mogu steći čak kuće i zemlje koje su bile dane u zalog. To je, međutim, bio grijeh zbog kojeg se uz molitve i djela milosrđa moglo pomoći dušama pokojnih zajmodavaca, ublaživanjem vatre u čistilištu. Za njihov spas osobito su zaslužne udovice. U svojoj oporuci Dobra, žena pokojnog Petra Lukinog, određuje 7. kolovoza 1274. godine da se, ako se nađu zemlje koje je pod zalogom ili kamatama (*que esset pignus vel usuraria*) pribavio njezin muž, te zemlje vrate njihovim vlasnicima.¹²⁵ Prodana, udovica Zanina *de Sloradis* iz Zadra, u svojoj oporuci iz godine 1396. nalaže također vraćanje zaloga.¹²⁶ Česti spomeni zaduživanja ne moraju biti znak velikog broja potrebitih zbog siromaštva, nego to može biti naznaka gospodarske aktivnosti, obrtanja kapitala i ulaganja, posebno u trgovinu.

Od iznosa u oporuci navedene su cijene za kaleže (ukupno 40 dukata) koje će se kupiti, te 14 dukata za nabavu jednog paramenta. Za kaleže za crkve u Zagrebu i Đakovu ostavlja po 10 dukata, a za onaj u Pečuhu 20. Spomenut je iznos od 25 zlatnih dukata koje ostavlja služavki Stoji. Slugi Prviši, sinu Radoslavinu, oporučuje, među ostalim, 10 zlatnih dukata. Ivanu, sinu Prviše Margudića, ostavlja 13 dukata za popravak dućana. Zabilježen je iznos od 20 malih libara namijenjen Trogirskom kaptolu za mise. Za dovršenje dominikanske crkve u predgrađu ostavlja 300 malih libara.

Oporučitelj je, očito, raspolagao velikim novcem. Spominje se i novac koji će naći u kući nakon biskupove smrti.

Biskup se, dakako, brinuo i o sabiranju pristojbi koje su se morale plaćati Apostolskoj blagajni. Navodi se tako iznos od 100 dukata. I u drugim srednjovjekovnim trogirskim ispravama spominju se veliki iznosi. Analogije radi, već spomenuta bogata Desa, udovica Plusija (Ploče), ostavlja godine 1275. samostanu sv. Nikole čak 200 malih libara, što je ipak manje od svote (300 malih libara) koju biskup Nikola ostavlja za gradnju crkve sv. Dominika.¹²⁷

120 Codex diplomaticus, vol. IX, str. 66–68; Klaić 1985, str. 247.

121 Codex diplomaticus, vol. XVIII, str. 44–45.

122 Codex diplomaticus, vol. VIII, str. 416.

123 Primjerice 1264. godine kupac Obrad obvezuje se da će Gervaziju isplatiti novac do blagdana sv. Mihovila. Usp. Barada 1950, str. 35. Taj se rok navodi u mnogim trogirskim ispravama iz početka XIV. stoljeća. Usp. Barada 1950, str. 221, 230, 241, 404, 531, 534, 537.

124 Lucić 1979, vol. II, str. 785, 795.

125 Barada 1950, str. 32.

126 Codex diplomaticus, vol. XVIII, str. 161–162.

127 Barada 1950, str. 122.

Palača, kuće i susjedstva roda Casotti

Novu palaču s trijemom (*cum logia*),¹²⁸ kaminom i vratima oporučitelj ostavlja Augustinu Casottiju. Rečeni gospodin Augustin nema više što raditi u dvorištu koje je između rečene palače i ostalih kuća gospodina biskupa, već mora imati ulaz i izlaz po kamenim stubama iste palače koje su na strani Matušinine kuće (*domus Motosine*). Gospođi Beti, svojoj nećakinji, ostavlja kuću s konobom iznad koje je velika soba, iznad koje je pak kuhinja; kuća je smještena uz spomenutu palaču; ostavlja se pod uvjetom da se zatvore vrata koja su na strani trijema (*hostium quod est ad logiam*), tako da kuća mora imati ulaz i izlaz preko stubišta koje je nekoć pripadalo Petru Sveninom (*Petrus de Suenne*).¹²⁹ Gospođi Margariti, svojoj nećakinji, ostavlja sve kuće koje su nekoć pripadale Petru Sveninom i njegovim nasljednicima, tako da gospođi Beti i Margariti bude zajedničko dvorište. U glavnoj ulici, pokraj trga, dućan ispod kata, koji je vlasništvo Nikole Accelinija (*Açelini*), ostavlja Ivanu, sinu Prviše Margodića; u slučaju da ovaj umre prije punoljetnosti, dućan nasljeđuju biskupove nećakinje Beta i Margarita.

Biskup Nikola Casotti posjedovao je, dakle, nekoliko kuća, od kojih je jedna nova, spomenuta kao palača, uključujući jedan dućan i peć. Inače, Trogirski statut (*Knj. III. gl. 24*) branio je onima koji stupaju u crkveni red nasljeđivanje očevih i majčinih dobara (*Knj. III. gl. 24*). Bit će da je biskup Nikola Casotti velika bogatstva zadobio uživajući patronat na mnogim crkvama u Trogiru i okolici, uključujući i prebende Kaptola u Zagrebu i Tolni. Biskup je možda prihvaćao misao, zaključnu rečenicu iz teološkog traktata, svojega strica bl. Augustina koja glasi: *Dakle, siromaštvo nije po sebi savršeno*.¹³⁰

Čini se da su sve spomenute kuće, osim jedne, međusobno povezane. Neke od tih kuća nedavno su otkupljenje u susjedstvu zbog zaokruživanja sklopa obiteljskih kuća. Inače, proces prostornog zaokruživanja obiteljskog sklopa zgrada može se pratiti i u XIII. st., naročito u rodu Lucića,¹³¹ ali i kod

drugih obitelji.¹³²

Posebno je zanimljiv spomen nove palače. Izraz palača inače se rijetko koristiti za privatna zdanja i uglavnom se tako navodi komunalno zdanje i zgrada Biskupije; no godine 1281. takav se izraz navodi i za zgradu u vlasništvu obitelji Lucić: *...in maritima ante domo uel palatium domini Lucij, quod est prope domum fratrum predicatorum...*¹³³ Još ranije, godine 1272., spominje se i palača kneza Marina, i to s vanjskim stubištem.¹³⁴

Nova palača imala je trijem. Dvorišta i trjemovi su neophodni posjedničkim domaćinstvima; uz dvorišta su konobe za čuvanje plodina, bačve s vinom, kotlovi za kuhanje mošta, kamenice s uljem, ali i tijesci u dvorištima. Dvorišta se spominju i u XIII. stoljeću. Godine 1282. bilježi se kuća s dvorištem (*in curia domus*) u vlasništvu Petromile, kćeri Kažotove.¹³⁵ Jedna od kuća navedenih u biskupovoj oporuci ima uobičajen raspored prostora svojstven skromnijim zdanjima: konoba u prizemlju, soba na katu ponad koje je kuhinja, te vanjsko stubište koje vodi na kat. Kuće mogu biti u etažnom vlasništvu, što je slučaj sa spomenutom zgradom u kojoj je dućan čiji je vlasnik sam biskup, dok je gornji kat u vlasništvu Nikole Accelinija, koji je ipak suprug Radice, biskupove sestre.

Nova palača i kuće Casottijevih u njezinom susjedstvu valjda su se nalazile na sjevernoj strani grada, uz zidne, blizu kopnenih gradskih vrata. Obitelj Garagnin je prije gradnje svoje palače stanovala u kući koja je prije pripadala obitelji Casotti.¹³⁶ Kapela poput zidnog ormara sa slikom bl. Augustina na zidu zgrade gradske straže uz nova, sjeverna, kopnena vrata, također je naznaka da su u tom dijelu grada bili okupljeni članovi roda Casotti (prema predaji tu se nalazila rodna kuća bl. Augustina).¹³⁷ Mogli bismo pretpostaviti da su nova palača Casotti i njihove kuće u susjedstvu bile na mjestu palače Garagnin, koja se gradi u XVIII. stoljeću, kad se preinačuje i povezuje cijeli blok kuća. U XVII. stoljeću, nakon otvaranja novih sjevernih gradskih vrata, stvoren je oveći trg pred palačom Garagnin pa je i tada došlo do rušenja kuća;¹³⁸ dakle, po svoj je prilici to bilo na mjestu postojećeg sklopa

128 Čini nam se manje vjerojatnim da se radi o balkonu.

129 Petar Svene spominje se u trogirskim ispravama početkom XIV. st. Barada 1950, str. 412, 444, 466.

130 Pavlović, Šanjek 1977, str. 89.

131 Historičar Ivan Lucić donosi čitavu povijest razvoja sklopa svoje palače, Lucić 1979, vol. II, str. 985–989. Na te podatke vezuju se i brojne isprave iz XIII. stoljeća o kupnji susjednih kuća od pojedinih pučkih i plemićkih obitelji. Usp. Barada 1950, str. 109–110, 119.

132 Na ovu temu usp. radove: Andreis, Benyovski, Plosnić 2003, str. 37–92; Andreis, Benyovski Latin, Plosnić Škarić 2007, str. 103–193.

133 Barada 1950, str. 157.

134 Barada 1950, str. 403.

135 Codex diplomaticus, vol. VI, str. 407.

136 Cega 1999–2000, str. 343.

137 Delalle 1939, str. 3–4.

138 Babić 1999–2000, str. 326.

palače Garagnin, koji se račva nadsvođenim uličnim prolazima (voltima) čak u tri susjedna bloka.

Casottijevi su posjedovali kuće i na drugim mjestima u gradu.¹³⁹ Kao i drugi plemići i bogatiji građani kupuju, uglavnom u spekulativne svrhe, terene i kućerke u predgrađu u Pasikama. Svoju paratineju prodaje 1270. Petromila Casotti, udovica Ivana Trente, za iznos od trideset šest malih libara; ondje nekretnine ima i njezina sestra Marija.¹⁴⁰ Kuću s vrtom posjedovali su i u predgrađu: *in orto casoni S. Augustini Casotis*, što se navodi godine 1379.; od stabla kruške u tom vrtu trebalo je započeti gradnju zidina burga i jednu kulu, tako da kuća ostane unutra zidina.¹⁴¹ No Casottijev rod bio je uglavnom okupljen u sjevernom dijelu grada. U sjevernoj strani grada na jednoj kući (kat. čest. 688) još su na prozoru istaknuti njihovi grbovi. U istoj ulici koja prati smjer sjevernih zidina prema katastru iz godine 1830. nekoliko kuća nanizanih i međusobno povezanih još je u vlasništvu obitelji Casotti (kat. br. 702, 703, 704; 716 u suvlasništvu). Prema istom katastru u njihovom je vlasništvu kuća u glavnoj poprečnoj ulici (smjer sjever–jug), tik do glavnog trga, u nastavku palače Cipiko (kat. čest. 245). Casottijevi su u gradu posjedovali i jedan vrt.¹⁴² To je možda onaj uz sjeverne zidine, nedaleko od gradskih vrata, koji je poslije u vlasništvu obitelji Garagnin.

Iz oporuke mogu se rekonstruirati podaci o vlasnicima kuća i o susjedima. Spomenut je jedan bivši vlasnik, Petar Svenin, i jedan suvlasnik, Nikola Accelini. U susjedstvu te kuće je ona u vlasništvu Bitkule, tetke biskupa Nikole.¹⁴³ Susjed Matušina po svojoj prilici onaj isti s Matušinom koji je uz Matu Krešića bio ne čelu pučana koji su se 5. prosinca 1357. upustili u pljačku kuća obitelji Cega, na što ih je poticao Augustin Casotti.¹⁴⁴ Nikola Jakovljević, sudac i izvršitelj spomenut u oporuci, muž Margarite, nećakinje biskupa Nikole, je, zajedno s članovima roda Andreis, s arhiđakonom Jakovom, sa Stjepanom, izvanbračnim

sinom biskupa Lampridija Vitturija, te s Donatom i Augustinom Casottijem, poticao pučane na pljačku kuća roda Cega.¹⁴⁵ Istom prilikom spominje se Augustin Casotti za kojeg je dokazano da je sudjelovao u pljački dućana splitskog trgovca Stanoja.¹⁴⁶ Petar Svene i članovi obitelji Casotti zajedno su urotnički povezani i u stranci pristaša kralja Žigmunda. U obračunima između pristaša ugarskog kralja Žigmunda i onih bosanskog kralja Tvrtka 28. prosinca 1387. godine na trgu je odrubljena glava Augustinu Casottiju; njegov brat Donat i Nikola Accelini spasili su se bijegom u Split zajedno sa svojim pristašama.¹⁴⁷ Donat Casotti, već boležljivi starac, godine 1420. je zajedno s drugim Trogiranima pristašama ugarsko–hrvatskog kralja bio zatočen u Veneciji.¹⁴⁸ Političko–klanska savezništva očito se nastavljahu na isprepletene rodbinske, tazijske, susjedske i klijentelističke veze. Bitno je naglasiti umreženost pripadnika raznih klasa, čemu pridonosi činjenica da u gradskom prostoru nema klasnog razdvajanja. Pučani i sluge spominju se među osobama najbližima biskupu: oni su i među nasljednicima, svjedocima i izvršiteljima oporuke.

Kućne potreštine

U oporuci se s velikom pomnjom spominju dva kreveta (jedan se nalazi u sobi u kuli). Čini se da su bili osobito dragocjeni, jer o njima i njihovoj opremi Komuna i Kaptol moraju sastaviti poseban inventar. Kreveti se ne smiju otuđiti i smjet će ih koristiti samo budući biskupi. U XIII. st. postelje su rijetke i skupe; godine 1274. jedan korišten krevet procijenjen je 5 libara, što je cijena dviju krava.¹⁴⁹ Bilježi se i posteljina: blazina, jastuk od perja, pokrivač od tila. Posteljine, kako se razbire iz oporuke, bilo je, dakako, više od one posebno navedene. Spominju se i kovčezi kao bitan dio pokućstva. Na sanduku od kruškovine sa srebrenim nogama istaknut je grb oporučitelja. Veliki kovčeg pripadao je biskupovu ocu. Sve te škrinje i kovčezi različitih veličina i vrsta raspoređeni su po sobama i u njima se čuvaju halje i ostale potreštine.

Nije manjkalo hrane, posebno žita i vina, koja se izrijekom navodi u oporuci. Ostavljaju se tijesci, bačve, dva kotla za kuhanje mošta – predmeti koji pristoje

139 I. Lucić spominje jednu kuću obitelji Casotti u blizini Poljane Sv. Duha. Usp. Lucić 1079, vol. II, str. 989.

140 Barada 1950, str. 127.

141 Ta kuća i vrt, koji su, čini se, bili na samoj obali. Već godine 1404. pregovara se s Katarinom Casotti o otkupu vrta u burgu zbog gradnje kule. Godine 1406. kuća i vrt su porušeni zbog gradnje zidina i kule. Vidi: Rački 1871, str. 243, 259, i 261.

142 Benyovski Latin 2008, str. 48.

143 U oporuci Bitkule spominje se kuća u susjedstvu u vlasništvu Nikole Accelinija. Vidi: Karbić, Ladić 2001, str. 202. U svojoj oporuci Bitkula se sjetila i Radice, žene Nikole Accelinija.

144 Lucić 1979, vol. I, str. 598–601; Klaić 1985, str. 297–303.

145 Ludčić 1979, vol. I, str. 600.

146 Klaić 1985, str. 297.

147 Codex diplomaticus, vol. XVII, str. 144; Lucić 1979, vol. I, str. 740; Andreis 1977, str. 121; Klaić 1985, str. 333–337.

148 Šunjić 1967, str. 198; Čoralić 1994, str. 51.

149 Barada 1950, str. 19. Za cijene u XIII. st. vidi Mirković 1951, str. 24–54.

zemljoposjedničkom domaćinstvu. Sve pokretnine, posuđe, kućne potrepštine (*massaritia*) koje se nađu u biskupovoj palači, osim onih koje su već posebno izdvojene iz ostavinske mase, pripast će Biskupiji, uz uvjet da se s njima postupa kao i sa spomenutim krevetima. Možda je, dakle, i za njih bilo nužno sastaviti poseban inventar.

Pokretnine se inače često bilježe u oporukama. Usporedbe radi, spomenimo da je godine 1370. svoj krevet oporučno ostavila i Draga, udovica Petra Vraniše iz Pača; namijenila ga je crkvi Svetog Duha u Trogiru. Taj je krevet bio svrsishodan u ubožnici Bratovštine Svetoga Duha.¹⁵⁰ Đana, žena krojača Nikole, ostavlja godine 1372. franjevačkom samostanu madrac; u ostavinskoj masi bilježi se i postelja s posteljinom.¹⁵¹ Već spomenuta gospođa Prodana, udovica Zanina *de Sloradis* iz Zadra, navodi godine 1396. da se zavjesa (pokrivač?) s njezine postelje (*curtinam suam, que est circum circha lectum suum*) postavi oko glavnog oltara crkve sv. Platona u kojoj poživaju njezini preci.¹⁵² Do industrijske proizvodnje u XX. stoljeću svi su kućni predmeti, uključujući kuhinjsko posuđe, bili skupi i dragocjeni, jednako tako i nošena odjeća i korištena posteljina, pa se stoga pomno nabrajaju čak i u oporukama i inventarima relativno bogatih plemića.¹⁵³

Odjeća i crkveno ruho

U oporuci se navodi velik broj odjevnih predmeta. Podstavljeni ogrtač s kapom i kabanicom (*guarnachia*) podstavljenom lisičjom kožom, koju mu je poklonio gospodin Kralj, ostavlja svojoj nećakinji gospođi Beti. Svoj ogrtač od skrleta (*mantellum suum de scarlacto*) s kukuljicom (*cum caputeo*) ostavlja svojoj nećakinji gospođi Margariti. Ogrtač nebeskih boja podstavljen crvenom tkaninom (*de sydone rubea*), te jedan drugi ogrtač s kukuljicom presvučen crvenom tkaninom ostavlja da se prekroje u parament za crkvu sv. Ivana Krstitelja. Kabanicu, plašt i kukuljicu ostavlja svećeniku Ciprijanu, koji će sam izbrati među odjećom oporučitelja. Ogrtač boje klinčića, spomenuto je, ostavlja redovnici Kati, kćer Josipa Stjepinog. Nakon nabiranja i opisa pojedinih komada odjeće određuje da se preostalo razdijeli među svećenicima trogirске Crkve. Odjeću od kože ostavlja izvršiteljima oporuke. Crkvi sv. Lovre, crkvi sv. Ivana te samostanu

150 Karbić, Ladić 2001, str. 193.

151 Karbić, Ladić 2001, str. 227.

152 Codex diplomaticus, vol. XVIII, str. 160.

153 Vidi npr. Fisković 1941, str. 59–84; Fisković 1969, str. 213–228.

Sl. 4 Mitra biskupa Nikole Casottija koju je darovao trogirskoj katedrali (riznica trogirске katedrale)

sv. Ivana Krstitelja ostavlja svoje najsvećanije crkveno ruho. Od crkvenog ruha spominju se planite i paramenti. Ostavlja također da se kupi za crkvu sv. Lovre parament za 40 zlatnih dukata. Propovjedničkoj crkvi (Sv. Domniku) ostavlja jednu purpurnu planitu, još neposvećenu, koja je u kovčegu.¹⁵⁴ Za služenje misa ostavlja đakovačkoj Crkvi (*ecclesia Dyacensi*) da se kupi parament u vrijednosti od četrnaest zlatnih dukata i kalež u vrijednosti od deset zlatnih dukata. Legati crkvama u Hrvatskoj i Ugarskoj nisu izvršeni jer je iz biskupove ostavštine bio izuzet iznos zbog nemamjenskog trošenja sredstva koja su trebala pripasti Apostolskoj blagajni; novac je, kako je već navedeno, potrošen za dovršenje crkve sv. Dominika.¹⁵⁵

Darivanje crkava obrednim ruhom, uključujući ono svjetovno, već korišteno, nije bilo neuobičajeno. Dobro je poznat grobni natpis izdanka bizantske carske obitelji Vilima, unuka kralja Bele III., koji je 1242. ostavio trogirskoj katedrali svoje odore.¹⁵⁶ Tako Bitkula Casotti, udovica Vicenta Ampluzijevog (tetka biskupa Nikole), u svojoj oporuci iz 1371. ostavlja tro-

154 U to doba, 1371. g., jednu planitu dominikanskom samostanu oporučuje i Katarina, žena Zanzija Lukanovog. Karbić, Ladić 2001, str. 199.

155 Usp. Farlati 1759, str. 92–393; Klaić 1985, str. 314; Codex diplomaticus, vol. XV, str. 92–93.

156 Tekst epitafa Vilimova groba u trogirskoj katedrali koji spominje ruha podijeljena crkvi donosi Lucić 1979, vol I, str. 158–159.

girskoj katedrali kalež i parament.¹⁵⁷ Iste godine jednu planitu dominikanskom samostanu oporučuje i Katarina, žena Zanzija Lukanovog.¹⁵⁸ Odjeću koju je biskup ostavio katedrali, ako se ne radi o crkvenom ruhu, trebalo je prekrajati za liturgijske potrebe.

U oporuci su nabrojene različite vrste tkanina, od onih prostih koje nose sluge, do skupocjenog skrleta. Navode se i različite kože s hrpta i posebno one lisičje. Lisičja koža bila je na cijeni u srednjovjekovnom Trogiru; Dominik Dujin morao je godine 1312. vratiti Mirsi Dobromirovom 16 lisičjih repova;¹⁵⁹ kabanica od lisičje kože (...*gurnachiam vulpis*) izručena je godine 1320. prema presudi Stojši Snačiću.¹⁶⁰

Obredni predmeti i njihove cijene koje se spominju u oporuci biskupa Nikole Casottija, uspoređeni s drugim onodobnim podacima, pružaju mogućnost za ekonomske i sociološke interpretacije kulturne baštine. Za kaleže za koje određuje da se kupe, određuje cijenu od 10 i 20 zlatnih dukata. Za jedan parament ostavlja 10 dukata. Planita koju oporučuje rečena Katarina, žena Zanzija Lukanovog, stoji također 10 dukata.¹⁶¹ Godine 1396. Prodana, udovica Zanina *de Sloradis* iz Zadra, ostavlja iznos od 15 dukata za parament s biserjem i drugim ukrasima.¹⁶²

Knjige također bijahu veoma skupe. Neke stajahu više negoli kućerak u trogirskom predgrađu.¹⁶³ Dominikancu Augustinu, budućem blaženiku, njegova baka Stana, udovica Donata Saladinovog, ostavlja 1286. godine 50 malih libara za kupnju jedne knjige, što je iznimno velik iznos.¹⁶⁴ Pisar Jakov iz Firma obavezuje se godine 1272. da će za splitske redovnike ispisati misal na papiru tih fratara za cijenu od 22 malih libara i pet solida.¹⁶⁵ Dominika, kći Mihovila Mogorovića, godine 1377. oporučuje da se prodaju njezine dvije zemlje i da se od priskrbljenog dade napisati misal za bratovštinu sv. Ivana Krstitelja.¹⁶⁶ Franjevac Pavle iz Šibenika u svojoj oporuci iz godine 1374. oporučuje da se kupi brevijar također u vrijednosti od 20 malih libara. Taj je isti fratar oporučio da se izradi slika u vrijednosti od 20 malih libara za svetište Blažene

Djevice Marije u Glamoču u Bosanskoj provinciji.¹⁶⁷ Ista je cijena slike koju Stančica, udovica Marka Jurjevog, 1372. oporučuje franjevačkoj crkvi u Trogiru.¹⁶⁸ Radi uvida u odnos cijena napominjemo da je godine 1342. kućerak (*camarda*) u vlasništvu krojača Križana u novom dijelu Splita (u burgu), u blizini crkve Svetog Duha i gradskih zidina, sagrađen na kaptolskom zemljištu, stajao 16 malih libara.¹⁶⁹ No, uza svu veliku dragocjenost i posvećenost oporučениh predmeta, zub vremena, uključujući uobičajeni nemar, manjak pijeteta i promjene ukusa, glavninu njih nije poštedio od propadanja i uništavanja.

Dragocjenosti i liturgijski pribor

Od srebrnih pojasa ostavlja svojoj nećakinji Margariti da izabere onaj najljepši (*cingulum unum de argento qui est magis subtilis inter suos cingulos*). Na pojasi koji ostavlja nećakinji Beti istaknut je njegov grb. Biskup je cijenio skupocjene, srebrne predmete i imao ih je u velikom broju. Zanimljiva je zabilješka o grbu na pojasi. Grbovi se inače obično ističu na prstenju, često u funkciji pečatnjaka. Primjerice, na kopči pojasa nađenog u grobu uz crkvu sv. Spasa u Cetini prikazan je ljubavni par.¹⁷⁰ Srebrni pojas (*centura*) posjedovao je Buce Dobrin (*Buce Dobrae*) iz Trogira, kako se saznaje iz isprave iz 1318. godine.¹⁷¹ Takvi pojasi bijahu veoma čest nakit feudalaca u zaleđu, te se u ispravama navodi kako su izrađeni: na bosanski ili pak na hrvatski način.¹⁷²

Ostavlja i nalaže da se na srebrenom vrču na kojem je grb gospodina kralja napravi cijev i poklopac od srebra od ostalih njegovih vrčeva; taj vrč ostavlja crkvi sv. Lovre, tako da budući biskup može za oltarom iz njega prati ruke.¹⁷³ Biskup je posjedovao veći broj vrčeva, što je razvidno iz izraza: *de aliis suis nappis*.¹⁷⁴ Vrč koji mu je poklonio kralj upravo je onaj koji se čuva u riznici katedrale i za koji bi tradicija htjela da je poklon kraljice Elizabete Kotromanić, žene kralja

157 Karbić, Ladić 2001, str. 202.

158 Katarina je, kako se to razbire iz njezine oporuke, iz roda Cega. Usp. Karbić, Ladić 2001, str. 199.

159 Barada 1950, str. 438.

160 Barada 1950, str. 530.

161 Karbić, Ladić 2001, str. 199.

162 Codex diplomaticus, vol. XVII, str. 160.

163 O cijenama kuća vidi: Babić 2001–2002, str. 123–148.

164 Barada 1950, str. 251; Jelaska Marijan 2002, str. 33.

165 Barada 1950, str. 390.

166 Karbić, Ladić 2001, str. 181.

167 Karbić, Ladić 2001, str. 180.

168 Karbić, Ladić 2001, str. 217.

169 Splitski spomenici 2002, str. 118.

170 Wenzel 1984–1985, str. 8.

171 Barada 1950, str. 176.

172 Jakšić 1966, str. 160–165. Opširno o toj temi vidi: Anzulović 2007, str. 239–256.

173 Na jednom vrču poznatom tek po crtežu nalazio se natpis s grbom Ludovika I. Anžuvina. Usp. Horvath 1986, str. 325–338, fig. 6.

174 U Trogiru i drugdje u Dalmaciji, kako se to saznaje po ispravama, srebrne vrčeve s poklopcem posjedovale su i pojedine obitelji. Usp. Fisković 1984, str. 196, 198.

Ludovika I. Anžuvina. Na tom vrču, istina, nema kraljevskoga grba, no on je mogao s vremenom nestati. Prilikom recentne restauracije zamijećeno je da je vrč doživio naknadne preinake. Dakle, po svojoj prilici, vrč koji se koristio u profane svrhe preinačen je za liturgijske potrebe i kao takav je do danas sačuvan u riznici trogirске katedrale, i to s pridodanim poklopcem i lijevkom.¹⁷⁵

U Trogiru je, osim vrča, nesumnjivi kraljevski dar i srebrni kaptolski pečatnjak što su ga godine 1383. poklonile kraljica Elizabeta i njezina kći Marija, sačuvan u riznici trogirске katedrale.¹⁷⁶ Tim darovima treba pribrojiti i srebrnu pozlaćenu krunu optočenu biserjem i draguljima koja se čuva u franjevačkom samostanu na Čiovu.¹⁷⁷ Ostaje otvorenim pitanje porijekla i datacije znamenite kukuljice iz riznice katedrale s izvezenim prikazom sv. Martina i prosjaka.¹⁷⁸

Katedrali biskup ostavlja svoju mitru i pastirski štap. Mitra je do danas sačuvana, ukrašena biserjem, draguljima i medaljonima u kojima su minijature s figurama.¹⁷⁹ Dakle, oporuka potvrđuje tradiciju prema kojoj je mitra iz riznice trogirске katedrale dar biskupa Nikole Casottija.¹⁸⁰ Usporedbe radi, valja napomenuti da je u Dijecezanskom muzeju u Luceri sačuvano obredno ruho bl. Augustina Casottija na kojem su aplicirani vezeni ukrasi s figuralnim prikazima.¹⁸¹

Pastoral što ga ostavlja Crkvi nije sačuvan. Na biskupovu grbu na pročelju katedrale prikazan je biskupski štap u čijem je svinutom vrhu prikazan Agnus Dei; na biskupovu grbu iz Lapidarija u Muzeju grada Trogira svijeni vrh štapa završava životinjskom glavom. Životinjskom glavom završava i pastoral u

175 Opis i pregled literature, donosi Babić 2001, str. 119–121.

176 Opis i pregled literature, donosi Babić 2001, str. 147–148.

177 Opis i pregled literature, nakon recentne restauracije donosi Babić 2001, str. 150–152.

178 Opis i pregled literature, nakon recentne restauracije donosi Demori–Stančić 2001, str. 155–157.

179 Iscrpnu analizu donosi Đurić 1960, str. 124–135. Opis i pregled literature, nakon recentne restauracije donosi Demori–Stančić 2001, str. 150–152. Vidi također Demori–Stančić 2003–2004, str. 139–147.

180 Međutim, Z. Demori–Stančić (Demori–Stančić 2003–2004) dovodi u pitanje tradiciju koja je ovu mitru dovela u vezu s biskupom Nikolom Casottijem, te je povezuje s biskupom Lampridijem Vitturijem; da se radi o mitri koju je poklonio upravo biskup Casotti, navedeno je već u inventaru iz 1517. Usp. Bezić–Božanić 1980, str. 407. Kao argument za otklanjanje tradicije o mitri, navode se stilska obilježja po kojima bi je trebalo ranije datirati. Međutim, treba uzeti u obzir stilske retardacije.

181 Monaco 2001, str. 120; slike na str. 15, 57, 106, 120, 197.

Sl. 3 Vrč, dar kralja Ludovika I. Anžuvina biskupu Nikoli Casottiju (riznica trogirске katedrale)

rukama bl. Augustina prikazanog na portalu samostanske crkve sv. Dominika.

Među poklonjenim liturgijskim predmetima je spomenuta nebica koju je biskup dao izraditi za procesiju o blagdanu Tijelova, no ni ona nije sačuvana.

Brevijar koji je svakodnevno čitao, biskup ostavlja svećeniku Ciprijanu.

Darovano ruho (parament), nebica, mitra, štap i vrč imaju se čuvati u posebnoj škrinji s dva ključa od kojih će jedan držati Komuna, a drugi Kaptol. Smjet će se nositi samo za blagdane sv. Lovre, sv. Ivana i Tijelova, tijekom mise i procesije. Uobičajeno je otvaranje škrinje s nekoliko ključeva; tako se, primjerice, prema odluci iz godine 1397., blagajna operarija katedrale otvarala sa tri ključa.¹⁸²

Biskup oporučuje i nalaže da se od njegove preostale srebrnine i pojasa izradi jedan svećani križ (...vna solepnisima crux) za crkvu sv. Lovre; u taj križ treba umetnuti sve relikvije koje su kod gospodina biskupa. Križ treba biti šupalj, tako da se može otvoriti i zatvoriti. O tom križu znamo nešto potanje prema opisu u inventaru trogirске katedrale sastavljenom godine 1517.: *Una crux argenta in tribus petiis cum arma Revernissimi Domini Episcopi Nicolai De Casotis smaltata vnitarum*

182 Rački 1871, str. 51.

88.¹⁸³ Križ je, dakle, tada bio u tri komada; na njemu je bio istaknut biskupov grb. Izraz *smaltata* odnosi se na raznobojne ukrase u emajlu, najvjerojatnije na grbu. Križ je, sa svojih 88 unca, najteži od svih nabrojanih predmeta u inventaru. Križ se bilježi i u inventaru iz 1687. godine: *Un crocifisso d'argento indorato con suo pidestal con figure 4 et arma Casotti.*¹⁸⁴ Dakle, iz ovog kasnijeg opisa saznaje se da je križ bio pozlaćen, da su na njemu bile četiri figure (po svojoj prilici likovi ili pak simboli evanđelista) te da je imao svoje postolje. Povjerenici i izvršitelji oporuke, jedan plemić i jedan sluga, poštovali su dakle volju oporučitelja; dali su da se križ pozlati, što se i ne traži u oporuci; istaknuli su i njegov grb. Križ nije sačuvan. Kasniji nasljednici na biskupskom tronu očito nisu imali posebnog pijeteta prema svom davnom prethodniku.

Mizanscena pogrebnih rituala i stilovi religioznosti

Sami modaliteti organiziranja pokopa koji se preciziraju u oporuci imaju, među ostalim, estetsku dimenziju, poput sugestija za mizanscenu. Svi redovnici iz samostana propovjednika (dominikana) koji dođu u čas biskupove smrti, sve redovnice i rekluze iz Sv. Petra, Sv. Andrije i Sv. Jakova obdaruju se tunikom od bijelog sukna, najboljeg koji se može nabaviti u Trogiru, a tunika pak za franjevce mora imati i škapular. Svakom svećeniku koji bude služio misu u času njegove smrti, pripada po jedna voštanica i četiri mala solda. Svakom onom koji će pjevati misu u vrijeme njegova pokopa oporučuje dva zlatna dukata. Kaptolu ostavlja dvanaest malih libara za službe koje će održati u času njegova pogreba. Svim muškim i ženskim samostanima grada Trogira i njegova distrikta, uključujući one prosjačke i s rekluzama, ostavlja po četiri male lire za službe u njihovim crkvama. Onome koji bude čitao psaltir nad njegovim tijelom u času smrti prije nego što ga sahrane, bilo da je kanonik, redovnik ili redovnica, dodijeliti će se po jedan zlatni dukat za dušu oporučitelja i njegovih mrtvih. Iako se spominju trogirski samostani koji će se nagraditi za njihove službe za dušu pokojnika u času njegove smrti, ne spominje se, začudo (valjda ne bez razloga), stari i ugledni ženski benediktinski samostan sv. Nikole, možda upravo zbog neugodnosti što ih je svojedobno biskup imao u svezi osporavanog izbora opatice Gojčice Cega.

183 Bezić–Božanić 1980, str. 403–410.

184 Bezić–Božanić 1980, str. 409.

Uz crkve sv. Andrije, sv. Petra i sv. Jakova na Čiovu, koje su posebno apostrofirane u oporuci, živjele su žene koje su se povukle u osamu (*recluse*).

Naređuje da se kupi pedeset voštanih svijeća u vrijednosti od četrdeset malih solda koje će se nositi upaljene kad se bude nosilo njegovo tijelo na pokop sve do groba u crkvi. Tijelo će biti pokopano u crkvi (katedrali) sv. Lovre, pred velikim oltarom. Naravno da biskup mora biti pokopan u katedrali, gdje počivaju i ostali prelati.¹⁸⁵ U blizini će, dakako, biti i njegova pokojna rodbina u grobu roda Casotti.¹⁸⁶ Određuje da od tih pedeset svijeća po dvije gore, počevši od dana smrti, jedna na glavi, druga na nogama njegova groba, zapaljene u danima kad se obavljaju svečane mise, i to sve dok ne izgore. Kad se tih pedeset svijeća potroši, na način kako je to određeno, oporučitelj nalaže da se sve voštance koje se nađu u obiteljskim kućama postavljaju na njegov grob tijekom pojedinih dana za svečanih misa dok se sve ne potroše. Nabrajaju se dvije vrste svijeća: pedeset kupljenih su velike (*dople-rii*), dvostruke, za koje se do danas sačuvao u Trogiru naziv *dumplir*; one koje se nađu po kućama su obične voštance (*candele cere*).

Toliko svijeća u oporuci! Naravno, imaginacije o svijećama vezane se uz ideju rajskoga svjetla, vječnog svijetla (*lux perpetua*). One su sastavni dio tolikih obreda. Koriste se i u obredu izopćenja. U vrijeme dok je Nikola Casotti još bio primicerij, splitski nadbiskup Hugolin izopćio je trogirskog biskupa Bartolomeja; iz navedene isprave iz godine 1357. saznaje se o postupcima izopćenja: proglašenje, brecaanje zvona tijekom mise, upaljene i potom ugašene svijeće...¹⁸⁷ Svijeće su naravno dragocjene i služe ne samo u bogoslužne svrhe; s titravim svjetlom se, makar slabašno i nakratko, može odagnati tmuša i tjeskoba dugih noći.

Izvršiteljima oporuke nalaže da se tijekom cijele godine, počevši od dana smrti, nad njegovim grobom čita psaltir za njega i njegove mrtve. Određuje također da mu se tijekom dvije godine služe pjevane mise, počevši od dana njegove smrti, i to pred velikim oltarom u crkvi sv. Lovre, od kojih naizmjenično, jedan dan misa Blažene Djevice, a drugi pak ona za mrtve, i

185 Grobna ploča biskupa Nikole nije sačuvana. Još se jedva pred glavnim oltarom nazire na grobnoj ploči lik biskupa Lampridija Vitturija.

186 U južnom brodu katedrale sačuvan je grob obitelji Casotti s njihovim grbom i natpisom.

187 Farlati 1759, str 384. Inače zle osobe, priča se u Trogiru, za magijskog obreda zvanog iskorijenje drže u crkvi upaljenu svijeću, okrenutu prema dolje, zazivajući nesreće onima koje mrze.

to za dušu oporučitelja i za njegove pokojne. Određuje da se tijekom cijele godine služi misa za mrtve u crkvi sv. Marije od Trga na oltaru pokraj krstionice, i to za oporučitelja, njegovu braću i njegove mrtve. Veoma je zanimljiv podatak da se u crkvi sv. Marije od Trga nalazila krstionica, što zahtjeva nove interpretacije ovoga ranosrednjovjekovnog šesterolistnog zdanja.¹⁸⁸

Od prihoda s jedne zemlje pokraj crkve sv. Marte oporučitelj nalaže da se s maslinovim uljem stalno, danju i noću, održava svjetlo u svjetiljci pred svetohraništem u kojem se u katedrali čuva *Corpus Christi*. Za *Corpus Christi* biskup ostavlja i jednu nebnicu (*umbraculum*), koju je, kako je spomenuo, dao izraditi i koja će se smjeti nositi samo o blagdanu Tijelova. Opće je poznato da je pitanje Euharistije, stvarne prisutnosti Kristova tijela u hostiji, velika teološka tema srednjeg vijeka, ali i predmet sumnji i heretičnih osporavanja. Štovanje euharistije i euharistijska žrtva neophodna je i za spas duša preminulih. U Statutu grada Trogira, redigiranom godine 1322., blagdan Tijelova nije posebno apostrofirano, za razliku od drugih blagdana.¹⁸⁹ U Reformaciji Trogirskog statuta, u članku dopisanom 1415. godine, određuju se modaliteti organiziranja ophodnje za blagdan Tijelova, koja je išla uz gradske zidine, s time da se obavezno u ruci drži svijeća (*Ref. knj. I., gl. 82.*).¹⁹⁰ Iz biskupove oporuke saznajemo da se procesija za Tijelovo uobičajila već u njegovo vrijeme, i vjerojatno je ovaj prelat posebno zaslužan za štovanje tog blagdana. Inače poznato je da se u XV. stoljeću namjeravalo osnovati samostan *Corpus Christi* na Čiovu. Nikica Casotti za kapelu sv. Jeronima, koju je dala podići uz katedralu, prema oporuci iz 1444. godine, određuje da se osigura vosak i ulje za svjetiljke za oltar i svetohranište (*...pro altari et elevatione corporis Christi...*). U toj je kapeli trebalo svakodnevno moliti za dušu oporučiteljice, za njezinog muža Jakova i ostale njezine pokojnike.¹⁹¹

U oporuci postoji nekoliko elemenata za rekonstrukciju onodobne liturgije i stilova religioznosti, posebno onih koje se tiču službi za mrtve, brige za dušu oporučitelja i njegovih bližnjih.¹⁹² Spominju se

dvije vrste misa: one Blažene Djevice Marije i one za mrtve. Mise će služiti u Trogiru na nekoliko mjesta (u katedrali, u samostanskoj crkvi sv. Ivana Krstitelja, u crkvi sv. Marije od Trga), ali i u drugim gradovima u Hrvatskoj i Ugarskoj (u Zagrebu, Đakovu, i Pečuhu), ondje, dakle, gdje je pokojnik nekoć obnašao svećeničke časti i uživao crkvene prihode.

Pojedinci ili pak cijele obitelji često su fiksirani uz pojedine oltare pred kojima su ponegdje i njihovi grobovi.¹⁹³ Već spominjanja Nikica Casotti nalaže da je sahrane uz supruga u kapeli sv. Jeronima. U biskupovoj oporuci posebno se apostrofirao glavni oltar u katedrali, koji i priliči biskupu, ali i onaj u crkvi sv. Marije od Trga, i to pokraj krstionice, no nije navedeno kome je bio posvećen taj žrtvenik. Je li u toj krstionici bio kršten i sam biskup? Krštenje je prvi sakrament, pa je shodno da se tu obavljaju i službe za dušu pokojnika. U svezi sa sakramentom krštenja treba se sjetiti Tertulijana (*De baptismo*), posebno njegovih pohvala vodi kao savršenoj materiji (*materia perfecta*); nad njom je lebdio Duh Sveti; vode općeg potopa očistile su grješni svijet. Krštenje je preduvjet za put u Raj. Ideja krštenja povezana je s idejom čišćenja, a time i Čistilišta. Kao što se krštenjem čistimo vodom, tako ćemo se u Čistilištu pročistiti vatrom.¹⁹⁴ U uvodnom dijelu oporuke, među sentencijama, naglasili smo, navedena je poznata misao o smrti koja proizlazi iz praroditeljskoga grijeha (*Post. 1,17; 3,19*). Taj se grijeh ispire krštenjem. Milosrdnim djelima za života i onima koje se mogu i oporučno narediti te misama i molitvama može se, poput zalijevanja vodom, ublažiti žar vatre u Čistilištu.

Uglavnom, uza sve navode oporučenih dobara ponavlja se, kako je uobičajeno, izraz za dušu: za dušu njegovih mrtvih, za dušu njegove braće i nećaka i njihovih pokojnika; izričito spominje brata Tomicu (*pro anima Tomsie fratris sui*), prema kojem je bez sumnje osjećao posebnu naklonost.¹⁹⁵ U jednom se slučaju briga za pokojnike ispreplela s brigom za ispunjenjem

188 Andreis 1977, str. 332, navodi kako se prije postojeće krstionice iz 1466. g. stara nalazila pokraj crkve sv. Marije od Trga. O crkvi usp. Marasović 1963, str. 83; Marasović 1966, str. 101; Kovačić 1995, str. 294.

189 O razvoju kulta *Corpus Domini* vidi: *Enciclopedia liturgica* 1957, str. 598–599.

190 O procesiji, o časti nošenja nebnice (sjenice) koja se nosi iznad sv. Otajstva usp. Andreis 1977, str. 372.

191 Fisković 1962A, str. 119.

192 O tome podrobno Ladić 2000, str. 6–8.

193 Goja, žena pok. Nikole Kalende, ostavlja 1272. sredstva za izradu oltara sv. Katarine u franjevačkoj crkvi. Vidi: Barada 1950, str. 325. Frančica, žena Dujma Martinovog, 1371. oporučuje da se u katedrali izradi oltar sv. Katarine. Vidi: Karbić, Ladić 2001, str. 197. U katedrali je svoj grob i oltar imala bogata trgovačka obitelj Garagnin. Gradnju traveja bočnih brodova šibenske katedrale omogućile su pojedine obitelji koje su stekle pravo na grob pred oltarom.

194 Le Goff 1981, str. 87–80.

195 Ime se spominje i u punom obliku: *...domino Thomasi-um quondam Donati* (Codex diplomaticus, vol. XI, str. 482).

obveza: služavki Stoji pripast će dvadeset i pet dukata za dušu oporučitelja i njegovih mrtvih, ali i za njezinu plaću i nagradu. Tà, prije smrti valja nam ispuniti obaveze i dugove. Riječ *anima* u kontekstu brige za vlastitu dušu i za duše svojih mrtvih ponavlja se 19 puta. I Žanika Casotti u oporuci iz godine 1272. pokazuje veliku brigu za svoju dušu pa nalaže da se za dvjesto pjevanih misa Trogirskome kaptolu dodijeli 20 malih libara.¹⁹⁶ Stana, baka bl. Augustina, udovica pokojnog Donata Saladinovog Vučine, ostavlja godine 1286. nekoliko iznosa za mise, među kojima 60 malih libara za tisuću misa za dušu svojega muža, za svoju dušu i duše svojih roditelja.¹⁹⁷ Možemo se tek domišljati u kojoj je mjeri briga za dušu u razmjeru s počinjenim grijesima, no broj misa i pobožnih legata nesumnjivo su u korelaciji s gospodarskim statusom pojedinih oporučitelja.

U oporuci su navedena tri blagdana: svetog Lovre, svetog Ivana i Tijelovo. Svetom Lovri je posvećena katedrala; sv. Ivan (+1111.) je pak nebeski zaštitnik Trogira. Inače, Statut grada Trogira određuje kako se slave blagdani sv. Lovre i sv. Ivana (*Knj. I., gl. 3., Knj. III., gl. 1.; Reform., knj. I., gl. 60.*); spominju se posebno svijeće i voštanice koje će se postaviti na oltarima tih svetaca. Preciziraju se i modaliteti korištenja tih svijeća, onih dvostrukih i običnih voštanica, pa ih svećenici moraju držati stalno tijekom obreda sve dok ne dogore (*Knj. III., gl. 1.*). U istoj odredbi Statuta spominju se i bdijenja i molitve. Ta odredba koja kodificira ustaljene običaje šovanja blagdana i groba sv. Ivana (+1111.), trogirskog biskupa i nebeskog zaštitnika grada, sigurno je bila model za posljednju volju biskupa Nikole Casottija u svezi s mizanscenom pogrebnih rituala.¹⁹⁸

Gramatika heterogenih motiva s imenima, riječima i pojmovima, profane i sakralne naravi s tolikim politurama konotacija, omogućuje žive predodžbe i doživljaje. No, ovaj prilog ima takozvane znanstvene pretenzije pa se nastojimo suzdržati od subjektivnih interpretacija i projekcija, pri čemu može proraditi i neumjesna ironija. Klonimo se stoga površnih (i

nedoličnih) pokušaja skiciranja psihoprofila pokojnog biskupa. Ipak, ne možemo ne zamijetiti kako biskup samosvjesno daje istaknuti svoj grb na toliko mjesta: na pročelju katedrale, na jednom sanduku, na svom srebrenom pojasu. Vjerojatno je grbovima bila nakićena i njegova nova palača. No to su ipak uobičajene feudalne navade. Bio je izrazito velikodušan. U očima onih proračunatih sigurno je bio rasipan. Nitko nije obdario trogirsku katedralu s toliko dragocjenih umjetnina. Bez sumnje, bio je veoma istančana osoba; njegovu tankočutnost naslućujemo već u izrazu *magis subtilis* pri spomenu srebrenih pojasa. Mnogo je precizniji i opširniji u opisima dragocjenosti nego pri navođenju ostalih materijalnih dobara. No to je možda navedeno u inventaru (nije sačuvan) koji se katkad prilaže uz oporuke. Na prvome mjestu od ostavinske mase spominje stoku, potom dragocjenosti i ruho, zatim tek novac i nekretnine. Opisi predmeta, posebno faktura i ukrasa raznovrsnih koža i tkanina i njihovih uresa očituju gotovo materičku senzibilnost. Intenzivne boje raskošne odjeće upućuju na ukus kasne, internacionalne gotike, premda sačuvana mitra ukazuje na preživjele veneto-bizantske tradicije. Biskupa Nikolu Casottija zamišljamo kako jezdi na konju onako dičan, zaogrnut ogrtačem boje neba. U pokušaju rekonstruiranja slika i prizora, pokušavamo se poslužiti stihovima njegova suvremenika Geoffreya Chausera: prisjećamo se opisa krupnoga, gizdavog redovnika kako se šepuri na rasnom, riđem konju, s kukuljicom pričvršćenom zlatnom iglom na kojoj je bio čvor (znak za ljubavnu tajnu), s rukavima opšivenim krznom, s gipkim čizmama (*Canterburyjske priče, Opći proslav, 190–217*). Pokušavamo sebi dočarati i lik mladahnog prezbitera Ciprijana na jahaćem konju zvanom Novak kojeg mu je ostavio pokojni biskup. Te slike izranjaju oslonjene i na lik gracilnog svetog Martina na konjicu prikazanog na poznatoj, biserjem optočenoj kukuljici iz trogirске katedrale. Od konjaničkih likova iz hrvatske ikonofsere ukazuje nam se i napirlitani Hrvoje Vukčić Hrvatinić kakav je prikazan u svom misalu, ali i lik vitkog svetog Jurja iz misala Jurja od Topuskog.

Spomeni Zagreba, Pečuha i Đakova u oporuci naznake su za raspone njegova životnog puta koji je dosežao za ono vrijeme velike prostorne udaljenosti: od Panonije do Jadrana. Veoma je inspirativan ambijent antičke kule u sklopu biskupove palače u kojoj je soba sa skupocjenim krevetom i kovčezima. U blizini je i kula samostana sv. Nikole, u kojoj je još uvijek spavaća soba opatice, po kojoj možemo oživjeti ugođaj biskupove spavaonice. Kula se dizala u luci,

¹⁹⁶ Barada 1950, str. 309.

¹⁹⁷ Barada 1950, str. 251.

¹⁹⁸ Zanimljive su preokupacije svijećama i svjetiljkama; nabrajajući doprinose pojedinih biskupa šovanju gradskog patrona, P. Andreis bilježi kako je 1365. Komuna dala izraditi dvije velike svijeće i da se godišnje daje 16 stara ulja za kandilo koje će gorjeti tijekom cijele godine. Vidi: P. Andreis, Prijenos sv. Ivana trogirskog biskupa, u knjizi Andreis 1977, str. 332.

na samom ulazu u Kaštelanski zaljev, s panoramskim vidicima koji se odatle otvaraju: pred njom je most koji spaja Trogir s otokom Čiovom na kojem se moglo promatrati, gledajući iz uskog prozora, svakodnevnu živost prometa. Kula je bila izložena buri, no i zim-

skome suncu koje je ublažavalo studen debelih zidova. Zamišljamo odsjaj mora, svjetlosne mreže na stropu spavaće sobe. Iz te kule provirivao je i biskup Nikola Casotti upijajući prizore ovoga svijeta.

LITERATURA

Ančić 2000

M. Ančić, *Srednjovjekovno vladarsko vlastelinstvo Drid*, Problemi vlasništva i organizacija u XIII st., Povijesni prilozi Hrvatski institut za povijest, 19, Zagreb 2000, 87–111.

Andreis 1977

P. Andreis, *Povijest grada Trogira*, vol. I., Split 1977.

Andreis 2002

M. Andreis, *Trogirski patricijat u srednjem vijeku*, Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti 2 (2002.), 42–47.

Andreis 2002a

M. Andreis, *Birači rektora crkve sv. Barbare u Trogiru – Građa za anagraf dalmatinskog plemstva u 16. stoljeću*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 2002, br. 18, 161–235.

Andreis 2006

M. Andreis, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji* (1805.), Muzej grada Trogira, Trogir 2006, 145–157.

Andreis, Benyovski, Plosnić 2003

M. Andreis, I. Benyovski, A. Plosnić, *Socijalna topografija Trogira u 13. stoljeću*, Povijesni prilozi, Hrvatski institut za povijest, 22, Zagreb 2003, 25; 37–92.

Andreis, Benyovski Latin, Plosnić Škarić 2007

M. Andreis, I. Benyovski Latin, A. Plosnić Škarić, *Socijalna topografija Trogira u 14. stoljeću*, Povijesni prilozi, Hrvatski institut za povijest 26, Zagreb 2007, 33; 103–193.

Anzulović 2007

I. Anzulović, *Ukrasno upotrebni predmeti na zadraskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. st.*, Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU, 49, Zagreb–Zadar 2007, 239–256.

Babić 1975

I. Babić, *Anžuvinski grbovi u Trogiru i Šibeniku*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 20, Split 1975, 39–45.

Babić 1984

I. Babić, *Prostor između Trogira i Splita*, Trogir 1984.

Babić 1996

I. Babić, *Predromanički fragmenti iz Marine kod Trogira s ekskursom o ranosrednjovjekovnoj skulpturi iz vremena kneza Muncimira*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 12, Split 1996, 49.

Babić 1999–2000

I. Babić, *Jedna prostorna intervencija Ignacija Macanovića u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 38, Split 1999–2000, 326.

Babić 2001

I. Babić, u: *Tresori della Croazia restaurati da Vene Heritage Inc.*, Venezia 2001, 119–121.

Babić 2001–2002

I. Babić, *Počeci trogirskog predgrađa u Pasikama*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 39, Split 2001–2002, 123–148.

Babić 2002

I. Babić, *Sjeveroistočni bedemi antičkog Trogira*, u: *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, Split 2002, 397–414.

Barada 1950

M. Barada, *Trogirski spomenici dio I, Zapisci pisarne općine Trogirske*, Svezak II, od. 31. I. 1274. do 1. IV 1294., Zagreb 1950.

Barada 1951

M. Barada, *Trogirski spomenici, dio II, Zapisci sudbenog dvora općine Trogirske*, Svezak I, od. 8. VIII. 1266. do 6. XII 1299., Zagreb 1951.

Bezić–Božanić 1980

N. Bezić, *Prilog poznavanju riznice trogirске katedrale*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, (Fiskovićeve zbornik I), sv. 21, Split 1980, 407.

Billanovich 1995

G. Billanovich, *Come nacque un capolavoro: la 'Cronica' del non più Anonimo Romano. Il vescovo Ildebrando Conti, Francesco Petrarca e Bartolomeo di Iacovo di Valmontone*, "Rendiconti dell'Accademia Nazionale dei Lincei – Classe di scienze morali, storiche e filologiche", s. IX, 6 (1995).

Benyovski Latin 2008

I. Benyovsky Latin, *Smještaj gradskog plemstva u dalmatinskim gradovima srednjeg vijeka*, Acta Histriae, sv. 16, 2008, 48.

Budak 1984

N. Budak, *Struktura i uloga obitelji serva i famula u komunalnim društvima na istočnom Jadranu*, Starohrvatska prosvjeta, III. Serija, sv.14, Split 1984, 347–359.

Camera apostolica 1996

Camera apostolica, /priredili Josip Barbarić, Josip Kolanović, Andrija Lukinović, Jasna Marković/. Sv. 1: *Obligationes et solutiones, Camerale primo* (1299–1560)., Zagreb–Rim 1996.

Cega 1999–2000

F. Cega, *Manji graditeljski zahvati i preinake u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća, posebno na kućama obitelji Garagnin*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 38, Split 1999–2000, 343.

Čoralić 1994

L. Čoralić, *Trogirani u Veneciji od XIV. Do XVIII. stoljeća*, Vartal, III. 1–2., Trogir 1994, 51.

Delalle 1936

I. Delalle, *Trogir, vodič po njegovoj historiji., životu i umjetnosti*, Split 1936.

Delalle 1939

I. Delalle, *Kuća bl. Augustina Kažotića*, Novo doba, Split 1939, br.319, 3–4.

Demori–Stančić 2001

Z. Demori–Stančić, u: *Tresori della Croazia restaurati da Venetian Heritage Inc.*, Venezia 2001, 155–157.

Demori–Stančić 2003–2004

Z. Demori–Stančić, *Srednjovjekovni tekstili u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv.40, Split 2003–2004, 139–147.

Duvernoy 1986

J. Duvernoy, *Le catharisme : L'histoire des cathares*, Toulouse, Privat 1986.

Đurić 1960

V. Đurić, *Vizantijske i italo–vizantijske starine u Dalmaciji I.*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 12, Split 1960, 124–135.

Enciclopedia liturgica 1957

Enciclopedia liturgica, a cura di R. Aigrain, Edizioni Paoline, 1957.

Farlati 1759

D. Farlati, *Illyrici sacri*, Tom IV, Venecija 1759.

Fisković 1941

C. Fisković, *Oporuka i kodicil Ivana Lucića*, Viestnik Hrvatskog državnog arhiva, Zagreb, IX–X/1941, 59–84.

Fisković 1962

C. Fisković, *Skulpture mletačkog kipara Nikole Dente u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv.14, Split 1962, 63–78.

Fisković 1962A

C. Fisković, *Poliptih Blaža Jurjeva u trogirskoj katedrali*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 14, Split 1962, 115–136. P. O. U: trogirske studije (omot s naslovom)

Fisković 1962B

C. Fisković, *Dvije predromaničke crkve u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti Dalmaciji, sv. 14, Split 1962, 40–52. P. O. U: trogirske studije (omot s naslovom)

Fisković 1969

C. Fisković, *Kuća povjesnika Pavla Andreisa u Trogiru*, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, Split, 7/1969, 213–228.

Fisković 1984

C. Fisković, *Trogirski zlatari od 13. do 17. stoljeća*, Starohrvatska prosvjeta, III.serija sv. 14, Split 1984, 196.

Horvath 1986

J. E. Horvath, *The Pedigree of Louis the Great's Ewer* (with illustrations), u: *The Louis the Great King of Hungary and Poland* (ured. S. B. Vardy G. Grossmid, L.S.Domonkos), ed. Boulder, New York 1986, 325–338.

Jakšić 1990–1991

N. Jakšić, *Zadarska plemićka porodica Martinušić–Pećar*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 30 (17), 1990–1991, 93–122.

Jakšić 1996

N. Jakšić, *Kasnosrednjovjekovno groblje kod Crkve Sv.Spasa u Vrh Rici* (Analiza), Starohrvatska prosvjeta, III. Serija, sv. 23, Split 1996, 160–165.

Jelaska Marijan 2002

Z. Jelaska Marijan, *Ugled trogirskog roda Kažotića u XIII. i XIV. stoljeću*, Croatica christiana periodica, 26 (2002.), sv. 49, 17–46.

Karbić, Ladić 2001

M. Karbić, Z. Ladić, *Oporuke stanovnika grada Trogira u arhivu HAZU*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti u Zadru, 43, Zagreb–Zadar 2001, 204–209.

Kažotić 2007

A. Kažotić, *Bogoslovni spisi, rasprava o pitanjima krštenja slika i drugim oblicima praznovjerja (1320.): o imetku Kristovu i (njegovih) učenika ili apostola i o (njegovoj) uporabi (1321./22.)* Augustin Kažotić; [priredio i latinske tekstove preveo] Franjo Šanjek, Zagreb 2007.

Klaić 1985

N. Klaić, *Povijest grada Trogira*, Javni život grada i njegovih ljudi, Muzej grada Trogira, Trogir 1985.

Kolumbić 1980

J. Kolumbić, *Grbovi trogirskih obitelji u obiteljskom povijesti Jerolima Buffalisa*, Mogućnosti, 10–11, Split 1980, 1142.

Kovačić 1966

S. Kovačić, *Orihovica – mjesto Duknovićeva podrijetla – od XIV. do XIX. stoljeća*, u: *Ivan Duknović i njegovo doba*, Zbornik radova međunarodnog skupa održanog u Trogiru o 550. obljetnici rođenja Ivana Duknovića, Trogir 1966, 231–257.

Kovačić 1995

V. Kovačić, *Zabat s formulom zagovora iz Trogira*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 35, Split 1995, 294.

Krasić 2005–2007

S. Krasić, *Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 41, Split 2005–2007, 60–107.

Kurelac 1977

M. Kurelac, *Pučki ustanci i pobune u djelima Ivana Luciusa – Lučića*, Radovi 10 (Matija Ivanić i njegovo doba), Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1977, 239–247.

Ladić 2000

Z. Ladić, *Prilog životopisu Trogirskog biskupa Nikole Kažotić (1362–1371)*, Croatica Christiana periodica, god. XXIV, sv. 45, Zagreb 2000, 1–21.

Ladić 2002

Z. Ladić, *O nekim oblicima brige za siromašne i marginalne pojedince i grupe u dalmatinskim komunama u kasnom srednjem vijeku*, Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, vol. 20, Zagreb 2002.

Le Goff 1981

J. le Goff, *La naissance du purgatoire*, Paris 1981.

Lucić 1979

I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, vol. I, Split 1979.

Marasović 1963

T. Marasović, *Iskapanje ranosrednjovjekovne crkve sv. Marije u Trogiru*, Starohrvatska prosvjeta, serija III, sv. 8–9, Split 1963, 83.

Marasović 1966

T. Marasović, *Izvorni izgled ranosrednjovjekovne crkve sv. Marije u Trogiru*, u: *Hauptmanov zbornik*, Ljubljana 1966, 101.

Mirković 1951

M. Mirković, *O ekonomskim odnosima u Trogiru u XIII. stoljeću*, Historijski zbornik, god IV/1951, sv.1 – 4, 24–54.

Monaco 2001

M. Monaco, *Agostino da Traù*, Un domenicano croato vescovo di Lucera, 2001.

Neralić 2007

J. Neralić, *Put do crkvene nadarbine*, Split 2007.

Ostojić 1964

I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split 1964.

Pavlović, Šanjek 1977

A. Pavlović, F. Šanjek, *Augustin Kažotić, rasprava o siromaštvu*, Croatica Christiana periodica, 1 (1977) 1, 89.

Perojević 1933

M. Perojević, *Najstarija zadužbina sv. Marte u Bijaćima*, Sarajevo 1933.

Rački 1871

F. Rački, *Notae Joannis Lucii*, Starine, knj.13, JAZU, Zagreb 1871.

Ravančić 2001

G. Ravančić, *Curia Maior Ciulium – najstariji gradski registar građanskih parnica srednjovjekovnog Zadra (1351–1353)*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti u Zadru, Radovi 43, Zagreb – Zadar 2001, 85–160.

Splitski spomenici 2002

Splitski spomenici, Dio prvi, Splitski bilježnički spisi, Svezak I., Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344. godine, Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium, vol 53, Zagreb 2002, 331–332.

Statut grada Trogira 1988

Statut grada Trogira, Split 1988.

Šanjek 1975

F. Šanjek, *Bosanko-humski krstjani i katarsko-dualistički pokret u srednjem vijeku*, Zagreb 1975.

Šanjek, Biškup 1994

F. Šanjek, M. Biškup, *Blaženi Augustin Kažotić, Trogiranin (0.1260–1323.)*, Zagreb 1994.

Šunjić 1967

M. Šunjić, *Dalmacija u XV. stoljeću*, Sarajevo 1967.

Vaucher 2000

A. Vaucher, *Santi, profeti e visonari, Il soprannaturale nel medioevo*, Bologna 2000.

Wenzel 1984–1985

M. Wenzel, *A Bosnian kingdom metalworking tradition*, *Peristil* 27–28/1984–1985. (5–10), 8.

Zjačić 1959

M. Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo, 1279–1308.*, vol. I, Zadar 1959.

Der Bischof von Trogir, Nikola Casotti (+1371), und seine Zeit

Schlüsselwörter: *Bischof Nikola Casotti, Trogir, der letzte Wille*

Die Veröffentlichung des Dokuments über die Testamentseröffnung von Bischof Nikola Casotti (Nicolaus Casotti) (+1371) von Trogir, bietet die Möglichkeit nicht nur die Persönlichkeit dieses Prälat sondern auch die Zeit in der er lebte kennen zu lernen. Die Trogirer Historiker Pavao Andreis und Ivan Lucić kannten dieses Testament. In ihren Werken führen beide die Geschenke des Bischofs an die Kirche von Trogir an, zudem das wertvolle Kirchengewand, die besondere Mitra mit Edelsteinen, den Bischofsstab und die bedeutenden Beiträge des Bischofs beim Bau der Klosterkirche des Hl. Dominik. Das Testament des Bischofs wird auch vom Kirchenhistoriker Daniel Farlati erwähnt. Zoran Ladić widmete eine Sonderstudie dem letzten Willen des Bischofs. Dieser Beitrag ist somit nur eine kleine Ergänzung zum Wissen über das Leben des Bischofs Nikola Casotti.

Das Amt des Bischofs von Trogir übte Nikola Casotti von 1362 bis 1371 aus. Es ist nicht bekannt in

welchem Alter er zum Bischof gewählt wurde. Im Testament, das er 1370 und somit ein Jahr vor seinem Tod verfassen lies, wird bereits erwähnt, dass er sich in schlechtem Gesundheitszustand befand. Sein Geburtsdatum ist nicht bekannt, so dass sein genaues Alter nicht bestimmt werden kann. Mit Gewissheit lässt sich jedoch sagen, dass er ein hohes Lebensalter erzielte, da er bereits 1320 als Kanoniker in den Büchern erwähnt wird. Er überlebte seine Brüder– Tomša und Jule sowie seine Schwester Radica. Der Bischof war, wie es scheint, in seinen letzten Jahren nicht bei bester Gesundheit. Schon zu Beginn seiner Bischofszeit, während des Konzils am 5. April 1362, übertrug er die Leitung seines Amtes an Erzdiakon Jakov Dujmov aufgrund seiner Bewegungsunfähigkeit. Im Gegensatz zu zahlreichen anderen Bürgern von Trogir hatte er Glück und überlebte die große Pest, die im Jahre 1348 ihre Opfer forderte. Als Todesdatum wird der 24. Dezember 1371 genannt.

